બીજાએ પૂછ્યું:–"કેમ, સિંહણ જેવી શી રીતે બની ગઈ છે?"

"તે જિનનો તેના શરીરમાં પ્રવેશ થવાથી."

"ઑફ્! મારૂં તો કાળજું કંપી ઉઠે છે!"

"અત્યાર સુધીમાં તે પંદર નોકરોને તો મારી ચૂકી છે. તેને રોજ એકસો બકરાં ખાવા જોઇએ છે તથા તે એકસો નેવૂં શરાબની બૉટલો ઉડાવી જાય છે. રાક્ષસીથી પણ તે ભયંકર બની ગઈ છે."

"ત્યારે તો ખરેખર કલુવા વીરનો જ પ્રભાવ છે."

"તે દિવસ મેં મારી નજરોનજર મહેલની પાછળની ખડકીમાંથી કલુવા વીરને શાહજાદીની મુલાકાતમાટે જતો જોયો હતો. હાય!! તેનું કેવું વિકરાળ સ્વરુપ હતું."

"તમે ખરેખર સાચું જ કહો છો."

"વારૂ, તે હવે સાજી ક્યારે થશે?"

"જો મને એ કામ સોંપવામાં આવે તો હું હમણાંજ તેને સારી કરી શકું તેમ છું."

"તો પછી તમે રાજા સાહેબના મહેલપર જઇને શા માટે કહેતા નથી?"

"રાજાને સો વાર ગરજ હોય તો મારી પાસે આવે અને મને પગે લાગીને લઈ જાય તથા જ્યારે શાહજાદી સારી થાય ત્યારે મારી સાથે શાદી કરવાનું વચન આપે તોજ હું તેને સારી કરૂં, નહિ તો મને એવી કાંઇ પડી નથી કે રાજાની ખુશામત કરતો તેના પગમાં જઇ પડું."

"તમે દવા શી કરશો વારૂ?"

"નવટાંક અફીણ આપીશ કે તરતજ તે સારી થઇ જશે."

" ખરેખર એથી સારી થઈ જશે. અલ્લાહ, અફીણનો એક અક્સીર ઇલાજ છે.

" વારૂ, ચાલો ત્યારે હવે હલવાઇને ત્યાંથી મીઠાઇ લઇને નાસ્તા પાણી કરીએ. "

" હવે તો તડકો થઇ જવા આવ્યો છે, માટે થોડીવાર કોઈ ઠંડી જગાંમાં જઇને સૂઇ રહીએ. નાસ્તોપાણી વગેરે જે કાંઇ કામ કરવાનું છે, તેને સાંઝપરજ મુલ્તવી રાખીએ. મારી પાસે હજી એક કલદાર રૂપિયો હાજર છે, એટલે કાંઈ ચિંતા કરવા જેવું નથી. "

" વારૂ, ત્યારે તમારા કહેવા પ્રમાણેજ કરીએ. "

" મીર સાહેબ ! જો મહેરબાની કરીને કોઇ અચ્છી ગ઼જલ ગાઓ તો જરા મજા આવે અને રસ્તો પણ જલ્દી ખૂટી જાય. તમે ગ઼જલ ગાવામાં કમાલ કરો છો, માટે એકવાર તો જરૂર થાવા દો."

" મને જેવું જોઇએ તેવું સરસ ગાતાં તો આવડતું નથી. પણ જ્યારે તમારો આટલો બધો આગ્રહ છે, ત્યારે લાચારીથી મને જેવું આવડે તેવું ગાંડુંઘેલું હું તમને ગાઇ સંભળાવું છું. સાંભળો:—

ગ઼જલ

" ન ઓસા દેના આતા હૈ ન દિલ બહલાના આતા હૈ;
તુઝે તો એબુતે કાફ઼િર ફ઼કત તરસાના આતા હૈ;
બિછાકર દામગેસૂ રુખ પૈ વહ સૈયાદ યોં બોલા;
યે ફ઼ન્દા વહ હૈ જિસમેં મુર્ગેદિલ બેદાના આતા હૈ,
દિખાકર દસ્તરંગી બામપર વહ યોં બગા કહને,
અરે હટ જા સરકજા દૂર હો દીવાના આતા હૈ;
જો તુમ હૅસને મેં હો પૂરે તૌમેં રોનેમેં હું કામિલ;
તુમ્હેં બિજલી ગિરાના હમકો મેહ બર્સાના આતા હૈ;

ગલેમેં તૌક બેંડી પાંવમેં લડકે લિયે પત્થર;
અજાયબ ઢંગ સે તેરા ચલા દીવાના આતા હૈ. ”

પહેલાએ કહ્યું:—“વલ્લાહ. કયાહી શીરીં આવાજ હૈ! અહાહા!

બીજે સલામ કરીને બોલ્યો:—એમાં બીજું કશું પણ નથી. ફકત આપણે કોની દુઆજ છે. ”

પહેલાએ કહ્યું:—“ તમે તો બડી બડી રંડિયોને માત કરો તેવા છો. ”

આ પ્રમાણે વાર્તાલાપ કરતા એ બન્ને અશીણીઓ એક ઘટાદાર વનમાં છાયાવાળાં ઝાડો તહે જઇ પહોંચ્યા અને તે સુંદર છાયામાંજ લાંબી સોડ તાણીને સૂઈ ગયા.

શહેરમાં મોટાં મોટાં મહાલયો અથવા ઉંચાં ઉંચાં મંદિરો પર્વતરાજ હિમાલયની સ્પર્ધા કરી રહ્યાં હતાં. ઝરૂખામાંથી નીકળતા સુગંધિત ધુપના ધુમાડા આજુબાજુની ગલિયોને સુગંધિત કરી રહ્યા હતા. સ્હામેના એક રાજભવનમાં ત્રિભુવનની સામગ્રી એકત્ર કરી રાખવામાં આવી હોયની, એવો ભાસ થઇ આવતો હતો. તેની સુવર્ણ તથા રત્નજડિત દીવાલો ઝળહળી રહી હતી. એ મહાલયના એક અતિ મનોહર કક્ષમાં બેઠેલી નલિની સ્પષ્ટ શબ્દોમાં આપોઆપ વિચારી રહી હતી કે:—

“ પ્રેમ! પ્રેમ! એ બે અક્ષરોમાં કેવો જાદુ છે? કયા બે અક્ષર! પ્રે—મ! એ પ્રેમની લીલા અપરંપાર છે. કોઇએ સત્યજ કહ્યું છે કે:—

રૈનદિના ઘુટિવો કરૈં પ્રાન ઝરૈં અંખિયાં દુખિયાં ઝરનાસી;
પીતમકી સુધિ અન્તરમેં કસકૈ નિત જ્યોં પંસુરીનમૈં ગાંશી;

ચૌચંદ ચારુ ચવાઇન કે ચહું ઓર મચૈ બિરચૈં કરિ હાંસી;
યોં મરિયે ભરિયે દુઃખ ક્યોં? સુપરોજનિ કાહૂકે પ્રેમકી ફાંસી."

વળીઃ—

"છે પ્રેમને આધીન નભમાં જગમગાતી તારિકા;
છે બોલતી વનમાં લગનવશ કોકિલા શુક સારિકા;
છે પ્રેમ સન્યાલક સમીરણનો વિદિત સંસારમાં;
છે નભમાં શશિ રવિ ભ્રમણ કરતા શુદ્ધ પ્રેમ પ્રચારમાં;
કરિ ભેદ ગિરિવર ગાત્રને, અવિચલ અલૌકિક ટેકથી;
જાતી જલધિની ઔર નદિયો પ્રેમના ઉદ્રેકથી;
ઘન–અંકમાં વિજળી સમાતી પ્રેમના ઉચ્છ્વાસથી;
શોભા વધારે ગુલ્મ દ્રુમની પ્રેમના આભાસથી."

ત્યાર પછી આમતેમ જોયા પછી પુનઃ કહેવા લાગીઃ—"અત્યારે મનનો ભાર ઓછો કરવાનો સારો પ્રસંગ મળ્યો છે. ત્યારે શું મેં જે ઉપાય ધારી રાખ્યો છે તેનોજ આધાર લેવો પડશે ? અરે અત્યારે આટલામાં મારી સખી પણ દેખાતી નથી. તેમના ધ્યાનમાં મારૂં રૂંવા ઉભાં થઇ જાય છે. હું ભૂલું છું, અવશ્ય ભૂલું છું. શું મને પ્રથમથીજ એમ માલૂમ નહોતું કે,—

"અતિ ખીન મૃનાલકે તારહૂ તે ત્યહિ ઉપર પાંવ દૈઆવની હૈ;
સુઇ બેહકો બેધિ સકૈ ન તહાં પરતીતિ કી ટાંડલ દાવની હૈ;
કબિ બોધા અની ઘની નેજહુંતે ત્યહિ ઉપર પાંવ દે આવની હૈ;
યહ પ્રેમકો પંથ કરાર હૈરી તરવારકી ધારકો ધાવની હૈ."

હા–જ્યારે પ્રેમની ભયાનકતાને–પ્રબળતાને હું પ્રથમથીજ જાણુતી હતી, ત્યારે પછી એ માર્ગમાં મેં શા માટે પગ મૂક્યો ? હવે તો

જે પગલાં ભર્યાં છે, તેનું ફળ અવશ્ય ભોગવવુંજ જોઇએ. શિર પર જે જે વીતે તે સર્વને આંખો પર ઉઠાવી લેવું જોઇએ. હાય ! પ્રેમ ! પ્રેમ ! ઓ મધુર પ્રેમ ! તેં મનુષ્ય માત્રને યુગોનાં યુગો સૂધી ઠગ્યાં છે. તારો પ્રભાવ અલૌકિક છે. તારૂં રહસ્ય જાણવાની મારામાં શક્તિજ નથી. હું બાલ્યકાળથી પ્રેમ પ્રેમ, ના પોકારો કરતી આવી છું. યૌવનમાં પ્રેમની પૂજા કરવાનો દૃઢ નિશ્ચય કર્યો છે. છતાં પણ હું પ્રેમનો ગંભીર મર્મ જાણતી નથી. સાગરના સલિલને ઉથલાવીને મનુષ્ય રતિને પ્રાપ્ત કરી શકે છે, ગિરિની કન્દરાઓને ભેદી હીરાને પ્રાપ્ત કરી શકે છે. પરંતુ હું હજી સૂધી એ પ્રેમમણિને મેળવી શકી નથી. ખાણના અંધારાવાળા ગર્ભમાંથી સુવર્ણ સહજમાં પ્રાપ્ત થઇ શકે છે, પરંતુ પ્રેમ અનેક યત્નો કરવા છતાં, અને સમસ્ત જીવન વીતાડવા છતાં પણ મળી શકતો નથી. પ્રેમ વસ્તુ શું મારા માટે આકાશ કૂસુમનું સ્વરૂપ ધારણ કરી મારી પાસે જન્મી હશે ? આ ધરામાં પ્રેમનાં લક્ષણો શાં છે ? પ્રેમનો આરંભ અથવા અંત પણ ક્યાં છે ? પ્રેમના સ્વરૂપને કોઈ પણ માનવી ઓળખી શકતું હશે ખરૂં કે ? ના–હું–સમજી શકી નથી–જાણી શકી નથી. જોઇ શકી નથી–અનુભવી શકી નથી–સ્વાર્થ નામની એક ન જીતી શકાય તેવી ભયંકર વસ્તુએ મને અધંકારમાં ધકેલી દીધી છે. હું જોવા છતાં પણ એના રહસ્યને જાણી શકી નથી. શિખવા છતાં પણ શીખી શકી નથી. ”

“ જ્યાં સૂધી મનુષ્યના મનમાં પ્રેમનો બોધ ઉત્પન્ન થતો નથી. ત્યાં સૂધી તેની પ્રતિભા, બુદ્ધિ કે જ્ઞાન પણ કશા ઉપયોગમાં આવી શકતાં નથી. પ્રેમનો બોધ ન થવાથી પ્રકૃતિનો બોધ. ધર્મનો બોધ અને નીતિનો બોધ કોઇ પણ પ્રકાર માનવના જાણવામાં આવી શકતો

નથી. આજે હું જાણી શકી છું કે, મારા કરતાં એક બે વરસનું બાળક પણ વધારે ઉન્નત છે, કારણ કે, તે પ્રેમથી હસે છે, પ્રેમથી રડે છે, પ્રેમથી ખેલે છે અને પ્રેમથી નાચે છે. તેનું સૌંદર્ય અનુભનીય છે. સકળ જ્ઞાનીઓનું જ્ઞાન, સકળ કવિઓનું કવિત્વ, સકળ પુણ્યાત્માઓનું પુણ્ય સરોવર તે સ્થળે આનંદપૂર્વક ઉછળી રહ્યું છે. પરંતુ હું એક પાષાણ જેવી કઠિન છું. એક 'વિપુલાશ્વાર' ની પેઠે નિશ્ચલ છું, કર્મના જ્ઞાન વિનાના મનુષ્ય જેવી પામર છું, જડવત જગતના એક ખૂણામાં પડી પડી આ સર્વ વિચારો–ક્ષુદ્ર કલ્પનાઓ કરી રહી છું. અપ્રેમિકાના પ્રલાપો સાંભળીને જગતના લોકો હસે અથવા મારો ઉપહાસ કરે તો કરવા દો, તેની મને કશી પણ સ્પૃહા નથી. મને માત્ર એટલીજ સ્પૃહા છે કે, હું ખરા સત્ય પ્રેમને સંપાદિત કરી શકું. આજકાલ પ્રેમનો પોકાર કરનારાં માનવીઓ બહુજ વધી પડયાં છે, પરંતુ તેના ખરા રહસ્યને કોઇ પણ જાણતુંજ નથી. પ્રેમના મર્મથી માનવી સમાજ અજ્ઞાત છે. વળી

" જગતના સર્વ લોકોમાં પ્રણય–ઉન્માદ ભારી છે;
સકળ સંસારવાસીએ પ્રણયથી હાર ધારી છે;
પ્રિયા કાજે તજે પ્રેમી દઇને પ્રાણ પોતાના;
તથા પ્રેમી તણા પ્રેમે જીવો જાયેજ જાયાના;
છતાંયે શોક એ છે કે પ્રણયને કોઇ ના જાણે;
બધા જીવો બની મુગ્ધો પ્રણયનો પાસ છે તાણે.
પ્રણયનો મર્મ ના જાણે છતાંયે થાય છે સંગી;
ગુમાવી સ્થાન તે સારૂં બને છે પાપના રંગી;
ધરે છે પ્રેમમાં જેઓ સદાયે સ્વાર્થના ભાવો;
નહિ છે પ્રેમ એ સાચો, જગતની છે જૂઠી વાતો;

થઇ નિષ્કામ, ત્યાગી ને પ્રણયમાં પાય જે મૂકે;
ખરો એ ધર્મ છે સાચો પ્રણયના દેવને રૂચે. ”

એ પ્રણય રૂપ પુષ્પમાં અનેક કંટકો છે, એ પ્રણય વૃક્ષનાં અમૃત તુલ્ય ફળો મેળવવા અતિ દુષ્કર છે. એ પ્રેમરૂપી મેવો એવો સુમિષ્ટ છે કે જેના સ્વાદનો અવધિજ નથી. એ પ્રેમરૂપી ઉદ્યાનમાં વિહાર કરતાં માનવીઓનું મન કદાપિ તૃપ્તજ થતું નથી. પ્રેમરૂપી શાખાનાં પલ્લવો એવાં તો મનોહર છે કે જેવું અવલોકન કરવાથી મનુષ્યના હૃદયમાં તૃપ્તિજ થતી નથી. પ્રેમિકોના હૃદયોદ્યાનમાં વિહાર કરવાથી સાક્ષાત્ સ્વર્ગનોજ અનુભવ મળે છે. પરંતુ સ્વાર્થની ભાવના રાખનાર મનુષ્યને માટે એ પ્રેમ વિષની ગરજ સારે છે. એ એવો અગ્નિ છે કે સળગતા અગ્નિને પણ સળગાવી શકે છે. એ એવી નદી છે કે જેમાં ડૂબેલાંનો પારજ આવતો નથી. એ એવો પત્થર છે કે જેણે હજારો સુકુમાર હૃદયોની પીસી નાખ્યાં છે, કચડીને છૂંદી નાખ્યાં છે, એ એ કટારી છે કે, જેનો જખ્મ કદાપિ રૂઝાતોજ નથી. એ એ શેતરંજ છે કે, જેની બાજી સમજવામાંજ આવી શકતી નથી. એના યોગે ક્ષુધા, તૃષાનું વિસ્મરણ થઇ જાય છે, તે આખો દિવસ આંખમાં આંસૂ વહેવડાવે છે, ખેદનો ખોરાક તથા અશ્રુનું પાન કરાવે છે. હાય ! સ્વાર્થીય પ્રેમીઓની કેવી ખરાબી છે, કેવી ભયંકર દુર્દશા છે ? એવાં પ્રેમીકોને રડવા છતાં પણ શાંતિ મળી શકતી નથી. મને હસવું આવે છે કે એવા મૂર્ખાઓને કયા વૈદ્યોએ—મહા મૂર્ખ હકીમોએ પ્રેમિક તરીકેનું પ્રશંસાપત્ર લખી આપ્યું. હશે ? એવા માયાવી પ્રેમની ઉત્પતિ કોણે કરી હશે ? હાય ! મારાથી તો કાંઇ પણ સમજી શકાતું નથી. ”

“ મારા પ્રેમ વ્યાધિને જાણ્યા સિવાય જગતના જૂઠા લોકો

મને ઉન્માદિની બનાવી રહ્યા છે. અરે કેટલાક બુદ્ધિહીનો તો વળી કાંઇક જૂદુંજ બતાવે છે. જે જેના મુખમાં આવે છે તે બકી નાખે છે. ખરા રોગને તો કોઈ પણ જાણતું નથી અને સર્વ મનમાન્યાં ગપ્પાં ઉડાવે છે. અફસોસ! કોઈ મેલડીનો વળગાડ વળગ્યાનો આરોપ મૂકે છે, કોઇ મકનાદેવની છાયામાં આવી જવાનું કહે છે, કોઇ ગૂંગા પીરનો કોપ થવાનું સૂચવે છે, કોઇ કલુવાવીરને મારાપર મોહિત થયેલો ઠરાવે છે, કોઈ જન કે પ્રેતનો મારા શરીરમાં પ્રવેશ થવાનો આક્ષેપ કરે છે, કોઈ કાળી માતાનો કોપ થવાનું જણાવે છે; ત્યારે કોઈ સવા શેર સાકર અને સવા રુપિયાનાં શ્રીફળ ચઢાવી સર્વ દેવદેવલાંઓને તૃપ્ત કરવાની માતા પિતાને સૂચના કરે છે, કોઇ પીરને ચાદર ઓઢાડવાની, કોઈ દેવીને બકરાં કે પાડાનું બલિદાન આપવાની, કોઈ બ્રાહ્મણો જંમાડવાની તો કોઇ પરી કરવાની સલાહ આપે છે. પરંતુ જગતના મિથ્યા પ્રપંચી માનવોને ક્યાં ખબર છે કે, મારા હૃદયપર જે દેવે પોતાનો અધિકાર વિસ્તાર્યો છે, તે કદાપિ નષ્ટ થવાનોજ નથી. મૂર્ખ વૈદ્યો ક્ષયરોગનું બ્હાનું બતાવે છે. અહા! વિશ્વ! કેવું વિચિત્ર છે! સહુ પોતપોતાનાં દેવદેવતાઓનો પક્ષ ખેંચી બલિદાન આપવા પ્રસાદ આપવાની ભલામણ કરી રહ્યાં છે. આવા ક્ષુલ્લક વિષયોમાં પણ તેમની સ્વાર્થની ભાવના લેશ માત્ર ઓછી નથી. તે બિચારા પામરો પ્રણયના યથાર્થ સ્વરૂપને શી રીતે જાણી શકે? જે પ્રેમહીન છે, તેના મગજમાં પ્રેમના ભયંકર વ્યાધિની કલ્પના પણ ક્યાંથી આવી શકે? દુનિયા અજાયબ છે, એમાં વિવિધ સ્વભાવવાળા મનુષ્યો વસે છે. સર્વ પોતપોતાના મનમાં બૃહસ્પતિનું અભિમાન ધરાવી જમતમાં સર્વથી ઉચ્ચ, સર્વથી વિદ્વાન, સર્વથી બુદ્ધિમાન તથા સર્વથી કુશળ પોતાને ઠરાવવાંનોજ પ્રયત્ન કરે છે! પરંતુ મા-

સાના મદમાં અંધ થયેલાં મનુષ્યો પોતે એટ ક્ષુદ્રમાં ક્ષુદ્ર જીવ છે, એમ પણ જાણી શકતા નથી. રાજ્યના ભૂપતિઓ પણ જ્યારે ધરાનો ત્યાગ કરી વિલા મ્હોંએ ચાલ્યા ગયા છે, ત્યારે સામાન્ય શક્તિધારક મનુષ્યની તો વિસાતજ શી ગણાય? કોઇ એક વિદ્વાને ખરૂંજ કહ્યું છે કેઃ—

"રાજા રાણા અક્કડ શેના? વિશાત શી તમ રાજ્ય તણી;
કઈ સત્તા પર કૂદકા મારો? લાખ કોટિના ભલે ધણી;
લાખ તો મુઠી રાખ બરાબર, ક્રોડ છોડશે સરવાળે;
સત્તા સૂકા ઘાસ બરાબર, બળી આસપાસે બાળે;
ચક્રવર્તિ મહારાજ ચાલિયા, કાળચક્રની ફેરીએ;
સગાં દીઠાં મેં શાહઆલમનાં, ભીખ માગતાં શેરીએ.
ક્યાં છે રાજ્ય રાજન આગળના? દિવ્ય કહું જે દેવસ્થાન;
શોધ્યાં ન મળે સ્થાન દશા કે, ન મળે શોધ્યાં નામ નિશાન;
લેવા દાખલો ઇરાનનો, જે પૂર્વ પ્રજામાં પામ્યું માન;
ચોગમ જેની ધજા ઉડી રહિ–રૂમ, શામને હિન્દુસ્તાન;
હાલ વિહલું વેરાન ખંડિયર, શોક સાડિ શું પ્હેરીએ.
સગાં દીઠાં મેં શાહઆલમનાં, ભીખ માગતાં શેરીએ.

આમ હોવા છતાં પણ મિથ્યાભિમાની અને આડંબરી મનુષ્યોને ક્યાં ખબર છે કે કાલેજ પોતાને કાળના ચક્રતળે છુંદાઈ જવાનું છે? મનુષ્ય જાતિ જેવી નિર્દય–નિષ્ઠુર અને પ્રપંચમયી અન્ય એક પણ જાતિ નથી. મનુષ્યમાં દ્વેષ છે, દગો છે, ત્યારે અન્ય પ્રાણીઓમાં તે નથી. પણ હવે મારે એવા બળાપા કરવાની કશી જરૂર નથી. કેવળ મારા બાપાથીજ કશું પણ વળવાનું નથી."

"હાય! જે પ્રેમે મારા મનોમંદિરમાં પ્રકટ થઈને ભયંકર

ઉત્પાત મચાવ્યો છે, તેનું ખરૂં કારણ હજી સુધી કોઇ પણ જાણી શક્યું નથી. પ્રણયના પવિત્ર રોગનો વ્યાધિ કાંઇક નિરાળોજ છે. કોઇએ ખરૂંજ કહ્યું છેઃ—

"જાય ન યંત્રતે મંત્રતે તંત્રતે જાત કહી નહીં હોય યથા હૈ;
સૂખ્યો કરૈ તન ભૂલ્યો ફિરૈ મન લોગ કહૈં ભઈ ઔરી તથા હૈ;
હાય દઇ! જનિ કાહુકે હોય ભયે રઘુનાથ જૂહીય મથા હૈ;
બૂઝૌ કહા, અનબૂઝો ભલી, યહ પ્રેમ બ્યથાકી કથા અકથા હૈ."

"હાય! હવે તો મારૂં મસ્તક ફરવા માંડયું છે. શરીરમાં અચૈતન્યનો આવિર્ભાવ થવા લાગ્યો છે.

"ગળે છે ગાત્ર આ મારાં ચડે છે ચિત્ત ચકડોળે;
તનુમાં તાપ લાગે છે, હૃદય આગાર છે ડોલે;
મનોવીણા તણા તારો તૂટીને ત્રાસ આપે છે;
સકળ શાંતિ હરીને તે વિષમ આભાસ આપે છે."

અહા! આ મુદ્રિકાપર લખેલું નામ કેવું મજાનું છે. પણ તે નામ કોનું છે? મારા પ્રિયતમનું—મારા મનોમંદિરના આરાધ્ય દેવતાનું—મારા હૃદયાગારના સર્વાધિકારીનું મ—દ—ન નું. અહા કેવું સુંદર નામ છે! એના નામનો ઉચ્ચાર કરતાં મને તૃપ્તિજ નથી. મનથાં એવું એવું થાય છે કે, હૃદય ભરીને તેનો જપ કરૂં. તેની પ્રતિમાને ઉરમંદિરમાં સ્થાપું! હા. એમાં હાનિ પણ શી છે?" આમ કહી ચારે બાજૂએ જોઈ તેણે પુનઃ કહ્યું:—"પણ આટલામાં કોઇ છુપાયું તો નથી ને? ના. કોઇજ નથી. મદન—મદન—પ્યારા મદન! હા. મારા મનોરા મદન—મારા વ્હાલા મદન—મારા પ્રાણાધિક મદન—તું અત્યારે ક્યાં છુપાયો છે. નિર્દય મદન! તને આ તારી મોહિનીપર દયા પણ નથી આવતી? કઠોર મદન! કપટી મદન! ચિત્તચોર મદન! તન

મન ધન મદન ! પ્રાણાધાર મદન ! જીવનનાથ મદન–તું અત્યારે ક્યાં છે ? જ્યાં હોય ત્યાંથી—”

આમ કહેતાં કહેતાં તે સુકુમારી બાલિકાની આંખમાં આંસુ ઉભરાઈ આવ્યાં. એનો કંઠ પણ અટકી ગયો. શરીરમાં પરસેવો સ્ફૂરી આવ્યો. તેની ગુલાબી સાડી ભીંજાઇ ગઇ અને આખું શરીર પણ કંપવા લાગ્યું. તે બિચારી જડની પેઠે બેભાન થઈ ગઇ. *પ્રિયવાચક ! હવે પ્રેમનો પ્રભાવ કેવો પ્રબળ હોય છે, એની કલ્પના તારા મનમાં આવી શકી હશેજ ? ધન્ય છે નિશ્ચળ પ્રેમ તને સહસ્ત્રવાર ધન્ય છે ! તારો મહિમા અપરંપાર છે. પરંતુ આજકાલ આપણુને આશક–મા-શૂકના જે પ્રલાપો સાંભળવામાં આવે છે, તે ખરો પ્રેમ નથી. માનિ-નીના રૂપમાં મુગ્ધ થઇ મનુષ્ય પોતાનું સર્વસ્વ અર્પણ કરે અથવા તો મનુષ્યપર–પુરૂષપર મોહિત થઇને પ્રમદા પોતાનું અંગ આપે, એનું નામ સત્ય પ્રેમ નથી. એ સર્વ સ્વાર્થ છે. સ્વાર્થી પ્રેમ ધરા-વનારાં મનુષ્યો આજકાલ આપણા ભારતવર્ષમાં વધી ગયાં છે સત્ય પ્રેમનો સર્વથા લોપજ થયો છે. શું પ્રેમ એનું નામ છે કે, કોઇની સ્ત્રીપર કુદૃષ્ટિ કરવી ? પરદારામાં લંપટ થતું ? ના–એનું નામ પ્રેમ નથી પણ પ્રેમના પવિત્ર નામને કલંક લગાડનાર એક પ્રકારનો વ્ય-ભિચારજ છે. કોઇ કોઇ સ્ત્રીનું સર્વસ્વ હરવામાં પ્રવૃત્ત ગાય, તેની માલમિલ્કત ઉડાવવામાં સામેલ થાય અને ઉપર ઉપરથી મીઠાં વચનો બોલી તેનું બધું ફોલી ખાય, એવા પ્રેમિકા–પ્રેમિક નથી, પણ પિશાચો છે. સત્ય પ્રેમ તો એ કહેવાય તે કે, જેમાં પોતાના સ્વાર્થનો અંશ માવ પણ હોતો નથી. જે પુરૂય જગતના સર્વ જીવોને ઇશ્વરનાં સં-તાનો ગણીને હોતાનાં બંધુબાંધવ ગણતો હોય, સમાનતાથી સર્વને જોતો હોય તેજ ખરો પ્રેમિક છે. કોઇને ફસાવવામાં અથવા દગો

કરવામાં પ્રેમ સમાયલો નથી. પ્રેમ ઈશ્વિરનું સ્વરૂપજ છે. પ્રેમ જગતનો આધાર છે. અને એટલા માટેજ વિદ્વાનોને આટલું બધું મહત્વ આપી કહે છે કે:—

"જે કલ્પના, જે લાલસા, જે ક્ષોભ મોદ વિચાર છે;
માનવ્ હૃદયની માંહિ ઉગતા પ્રેમના ઉદ્ગાર છે;
છે પ્રેમ જગનો આદિ કર્તા સૃષ્ટિનો એ સાર છે;
છે વિશ્વનો પોષક સમર્થક ઇશનો આકાર છે.
પ્રેમ છે વેદાન્તનો સિદ્ધાન્ત, સિદ્ધ વિચારથી;
શુદ્ધ થાયે છે હૃદય સત્પ્રેમના સંચારથી;
પ્રેમ માનવ ધર્મ છે, સત્કર્મ, સદ્વ્યવહાર છે;
પ્રેમ પ્યારો પતિત પાવન શાન્તિનો આધાર છે;

જો જગતમાં પ્રેમનું અસ્તિત્વ ન હોત, તો આ જગતનો પ્રલયજ થઇ જાત. પ્રેમથી પ્રાણી જીવે છે અને પ્રાણીઓના યોગે પૃથ્વી પ્રલય થતી અટકે છે. પ્રેમથીજ જગતની ઉત્પત્તિ છે. જો પ્રેમ ન હોત તો આ જગતની ઉત્પત્તિ પણ ન હોત. વિશ્વ પ્રેમમય છે, સ્વર્ગ પ્રેમમય છે, ઇશ્વર પ્રેમમય છે. પ્રેમશૂન્ય પદાર્થ પણ નથી. જો પાંચ તત્વોમાં પ્રેમ ન હોત તો કોઇ વસ્તુજ બની શકત નહિ. પ્રેમ તો ગોપીઓનોજ હતો. જૂઓ, તેમના પ્રેમમય વચનોને તેમના પ્રેમી હૃદયના ભાવોને સાંભળો:—

"પૂરવ તે પૂનિ પશ્ચિમ ઓરુ કિયો સુર આપગ ધારન ચાહૈ;
તૂલન તીપિ કૈ વ્હૈ મતિમન્દ હુતાશન દંડ પ્રહારન ચાહૈ;
દાસજૂ દેષિ કલાનિધિ કાલિમા છૂરનતે છિલિ ડારન ચાહૈ;
નીતિ સુયાયકૈ મો મનતે નંદલાલકો નેહ નિવારન ચાહૈ;

કાનન દુસરી નામ સુનેં નહિ એકહિ રંગ રંગ્યો યહ ડોરો;
ધોખેહુ દૂસરો નામ કહૈ રસના મુખકાઢિ હલાહલ બોરો;
ઠાકુર ચિત્તકો વૃત્તિ યહી હમ કૈસહૂ ટેક તજૈં નહિ ભોરો;
બાવરી વૈ અંખિયાં જરિ જાહિં જે સાંવરો છાડિ નિહારતી ગોરો;
નાઉં કનાઉં ધરૈં પલમેં અલિ લોગ લવાર જુરે બ્રજમારેં;
નેક કિશોરકી ઓર નિહારત બાત અનેક રચૈં બહકારે;
કૌનસે નૈન બિગૂચે હમૈં અબ જીતે સખૈ હમતે હમ હારે;
આન હમારે ન હૈં હમ આનકે હૈં હમ કાન્હકે કાન્હ હમારે.

નલિની વિધુ બીચકો ઓટ કરૈં? જુગ ફેરિ જુરાફ્ર ઉડાવહિંકો;
બિબિ ચુમ્બક બીચકો લોહો ભયો તહું દૂસનો રૂપ દિખાવહિ કો;
કબિ શંભુ સનેહકી રીતિ યહૈ બિછુરે જલમીન જિયાવહિ કો;
ગુનવારે ગોપાલકી આંખિન તે અરૂઝી અંખિયાં સરૂઝાવહિ કો.

અખિયાં હમારી દઇમારી સુધિ બુધિ હારિ,
મોહૂ' તે જુ ન્યારી રહૈં દાસ અબ કાલ મે';
કૌન ગહૈ જ્ઞાનૈ કાહિ સૌંપતિ સૈયાને,
કોન લોકલીક જાનૈં યે નહીં હૈં નિજ હાલમેં;
પ્રેમ પગિ રહીં માયા ગોહમેં ઉમંગિ° રહીં,
ઠીક ઠગિ રહીં લગિ રહીં બનં માલ મેં;
લાજકો અંચૈ કૈ કુલ ધરમ પચૈ કૈ,
બિથા બંધન સચૈ કે ભયે મશન ગોપાલમેં.

આહાહા! ગોપીઓના પ્રત્યેક અક્ષરમાંથી જાણે અનન્ય સાત્વિક પ્રેમની ધારા વહી રહી છે. પ્રત્યેક અક્ષર સુવર્ણના સમાન ઝળકી રહ્યો છે! હૃદયના અનુપમ ભાવોની પ્રસાદી ગોપીઓ હજી સૂધી

વિશ્વનાં મનુષ્ય સમાજમાં ઉદારતાપૂર્વક વહેંચી રહી છે. પોતાની આદર્શ ભક્તિના પ્રભાવથી તેઓ વિશ્વને વિમોહિત કરી રહી છે. ધન્ય છે ! વ્રજનિવાસિની મહિલાઓ ! તમને સહસ્ત્રવાર ધન્ય છે ! વાસ્તવિક રીતે ગોપીઓ ધન્યવાદને પાત્ર છે. પ્રશંસાને પણ પાત્રજ છે. આ સર્વ પરથી મનુષ્ય માત્રને એટલો આશય તો અવશ્ય મળી શકે છે, કે મનુષ્ય અવતાર સર્વ સાધારણ પ્રાણીઓ પ્રતિ પ્રેમ તથા અનુકંપા દર્શાવવા માટેજ ઈશ્વરે આપેલો છે. પરંતુ એ પ્રેમ સાત્વિક તથા નિષ્કપટ અને સ્વાર્થહીનજ હોવો જોઇએ. કારણ કે, સ્વાર્થી પ્રેમથી તો શત્રુતા પણ સહસ્ત્રવાર ઉત્તમ છે. આ વાર્તાનું કોઇ પણ મનુષ્યે વિસ્મરણ થવા દેવું જોઈએ નહિ.

પ્રકરણ ૨૯ મું

આનંદોત્સવ

હું ગાન દુનિયાંનાં સુણું અવલોકું સારી ખલ્કને;
જાણી લઉં છું ભેદ સઘળો ત્હોય તેમાં ના મજા;
જીગર વિના તનહા કરૂં તેથી ન આવે રે ! મજા;
આ ઈશ્ક વિણ રોતું ન માને દિલકું ક્યાંઇ મજા.

લલિત.

આજે વિશાલપૂરીનો વૈભવ કાંઈક અપૂર્વ પ્રકારનોજ થઈ ગયો હતો. તેની આજની અપૂર્વ સુંદરતા જોઇને ઇંદ્રની અમરાવતી તથા કુબેરની અલકાપૂરીને પણ લજ્જાનો ભાવ ધારણ કરવો પડે તેમ હતો. રાજધાનીના પ્રવેશ દ્વારપર કલ્યાણની કામનાથી સુવર્ણના કળશોને જળથી ભરી રાખવામાં આવ્યા હતા. તથા તેની શોભાને વધારવાના ઉદ્દેશથી પંચપલ્લવ અને વિવિધ પ્રકારના દીપકો સળગાવી અત્યંત શોભાયમાન કરવામાં આવ્યા હતા. રાજમાર્ગને એવા તો સુસજ્જિત તથા સ્વચ્છ કરાવવામાં આવ્યા હતા કે તેઓ પ્રત્યક્ષ દર્પણનો આભાસ કરાવતા હતા. વિકસિત મુખવાળા વિશાલાપૂરીના નિવાસી જનો કોઇ એક પ્રકારની વિશિષ્ટ અભિલાષાથી ઇતસ્તતઃ ભ્રમણ કરી રહ્યા હતા. હજારો મૃગનયની, પિકવયની, ગજગામિની કામિની-ઓ રત્નાલંકારોથી વિભૂષિત થઇ મનોહર મહાલયોની અગાસીઓ પર બેસી, હંસણીની પેઠે ગર્દન ઝૂલાવી એકાગ્ર દૃષ્ટિથી એ સર્વ દશ્યો જોઈ રહી હતી.

અસ્ત્રશસ્ત્રથી મંડિત થયેલા સૈનિક અશ્વારોહીઓ રાજધાનીના પ્રવેશદ્વારથી મહાલયના પ્રવેશદ્વાર સુધી પોતાની અનુપમ અશ્વોને નૃત્ય કરાવતા, કૂદાવતા પહેરો ભરી રહ્યા હતા. આજે નગરના સર્વ નિવાસીઓ એક પ્રકારના આનંદના સાગરમાં નિમજ્જન થઇને અપૂર્વ ઉપભોગ કરી રહ્યા હતા. સર્વ જનો આજે અત્યંત આનંદિત અને ઉલ્લાસિત જણાતા હતા.

દિવસનો ચતુર્થ પ્રહર પ્રાયઃ વ્યતીત થવા આવ્યો હતો. ભગવાન ભાસ્કરનાં પ્રચંડ કિરણો વૃદ્ધ પુરૂષોની ઇન્દ્રિયોની પેઠે શિથિલ થઈ જવા આવ્યાં હતાં. ચંડાશુનું ચંડમંડળ અસ્તાચલમાં અર્ધ મગ્નાવસ્થામાં ઉદિત થઈ ચૂક્યું હતું. અત્યારે ભાનુ દેવતાનાં ઝાંખાં

સોનેરી કિરણો ગગનચુંબિત મંદિરોની દીવાલોપર પ્રતિબિંબિત થઈને એક પ્રકારની પ્રાકૃતિક શોભાનો વિસ્તાર કરી રહ્યાં હતાં.

બગીચાઓમાં પણ બહાર વરસી રહી હતી. વૃક્ષોની શાખાઓ ફૂલોના ભારથી નીચી નમીને ભગવતી વસુંધરાના વક્ષનું ચુંબન કરવાની આકાંક્ષા કરી રહી હતી. તથા તે પુષ્પોમાં લુબ્ધ થઈને ગુંજારવ કરતા ભોગી ભ્રમરો પણ તે શાખાઓના સાથ પૂરાવી પૃથ્વીદેવીના ચરણોમાં મસ્તક નમાવી કૃતાર્થ થવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા હતા. રાજોદ્યાનની સુષમામાં સુષમા ટપકી રહી હતી. ફૂલોના સુગંધની બહાર, સુંદર સુકુમાર અનેક પક્ષિયોનો પોકાર અને કૈલાસ પર્વતની પ્રતિસ્પર્ધા કરનાર સંગેમરમરના મનોહર મહાલય આદિ સર્વનું અવલોકન કરતાં મનુષ્યનું મન સહજમાંજ વિમોહિત થઇ જાય તેમ હતું. તે વાટિકાનું નિરીક્ષણ કરનાર પ્રત્યેક મનુષ્યને તેમાં વિહાર કરવાની ઇચ્છા થઇ આવતી હતી. મદનના આગમનના સમાચાર સાંભળી તેના પ્રિય અનુચર વસંતે તેના વિહારની સર્વ વસ્તુઓ પ્રથમથીજ તે ઉદ્યાનમાં તૈયાર કરી રાખી હતી.

કોઈ કોઇ સ્થળે બાહોશ ઘોડેસ્વારો વાયુગામી અશ્વપર સ્વાર થઇ હાથમાં ખુલ્લી તલવાર તથા કમરપર કટાર ધારણ કરી, શિરપર સફેદ સાફો બાંધી, અન્ય સર્વ સફેદ વસ્ત્રો પહેરી રાજધાનીની રક્ષા તથા વ્યવસ્થા કરી રહ્યા હતા. કેટલાક સૈનિકોના સાફાપર સોનેરી અક્ષરોમાં રાજધાનીના અધિશ્વર મહારાજા નરેન્દ્રસિંહનું નામ પણ લખવામાં આવ્યું હતું.

તે સર્વ સૈનિકોના સાથમાં અથવા તો મધ્ય ભાગમાં આજે મદન પણ પોતાના વિવિધ વેશધારીઓ—ઐયારો સહિત શોભી રહ્યા હતો. મદનની ડાબી બાજૂએ અતિ સુંદર પોશાકથી સજ્જિત થયેલો

વીરસિંહ એક ઉમદા ઘોડીને નચાવતો ચાલી રહ્યો હતો. તથા જમણી બાજૂએ અતિ મનોહર વસ્ત્રાલંકારોથી ભૂષિત થયેલો, હાથમાં પિસ્તોલ ધારણ કરેલો સુંદરસિંહ એક અરબ્બી ઘોડાપર સ્વાર થઇ મદનની રક્ષા કરતો ચાલ્યો જતો હતો. બાકીના ચાર વેશધારીઓ મદનના અશ્વની પાછળ રહી હાથમાં નાગી તલ્વાર ધારણ કરી વિશાળ ભાલમાં ભસ્મ લગાવી, લાલ રેશમી સાલ બાંધી તથા સુંદર પોશાક પહેરી મદનનું રક્ષણ કરવાના ઉદ્દેશથી ઘણી જ સાવચેતીની સાથે ચાલ્યા જતા હતા. તેમના મસ્તકપરના સાફાપર પણ સોનેરી અક્ષરમાં મદનનું નામ લખવામાં આવ્યું હતું. સર્વથી અગ્ર ભાગમાં મદન સાક્ષાત્ મદન અથવા કામદેવનું સ્વરૂપ ધારણ કરી પોતાના અલૌકિક રૂપથી વિશાલાપુરીને વિમોહિત કરતો ચાલ્યો જતો હતો. તેના સુંદર મણિમંઘો સુવર્ણના કંકણોથી શોભી રહ્યા હતા. કંઠમાંની અતિ અમૂલ્ય ગજમુક્તાની મનોહારિણી માળાઓ એક પ્રકારની અલૌકિક શોભાનો વિસ્તાર કરી રહી હતી. મસ્તકપર ધારણ કરેલા મનોહર મુકુટની આસપાસ અપૂર્વ હીરા, માણિક્ય, મોતીથી જડાયલી એક ઝાલર ઝળકી રહી હતી. અમલ કમલ સમ મંજુલ મુખના મધુર અધરોપર સ્વાભાવિક જ એક પ્રકારની લાલાશ આવી વસી હતી અને તેમાં વળી તાંબૂલના રસનું મિશ્રણ થવાથી તેની શોભાનો કશો અવધિ જ રહ્યો નહોતો. મોટાં મોટાં તેજસ્વી નયનોથી મદન જે દિશામાં દૃષ્ટિ દોડાવતો તે દિશામાં સેંકડો સ્ત્રી પુરુષો એકઠાં થઇને તેનું અવલોકન કરવામાં તન્મય બની જતાં હતાં. તે સમયે સર્વ કોઇના મનમાં સ્વાભાવિક જ મદનનો સંચાર થઈ આવતો હતો. મદનના શરીરપર અતિ મૂલ્યવાન મખમલનો હીરા-રત્ન જડિત એક સુંદર જામો શોભી રહ્યો હતો. મદનનું મનોહર રૂપ જોઇને સર્વજનો એકી અવાજે

બોલી ઉઠતાં હતા કે;—" મહારાજ **નરેન્દ્રસિંહ**ના આજી મંત્રીને ત્યાં સાક્ષાત્ કામદેવે જ અવતાર ધારણ કર્યો છે. " બાળક, વૃદ્ધ કે યુવાન આદિ સર્વના મુખમાંથી આવાં વચનો સંભળાતાં હતાં કે:–" વાહ–વાહ ! એ અલબેલાનું રૂપ કેવું અલૌકિક છે. એનું શરીર પણ કેવું સુકુમાર છે ? વાહરે સૌન્દર્ય ! ધન્ય છે વિધાતા ! તારા ચાતુર્યને ધન્ય છે ! વાસ્તવિક રીતે **મદન** જ **રમા**નો પતિ થવાને યોગ્ય છે. **રમા** તથા **મદન**ના સંમિલનથી સુવર્ણમાં સોહાગનો ઉદ્દભવ થવાનો સંભવ છે, એ દંપતિનું રૂપ, ગુણ, બુદ્ધિ આદિ સર્વ સમાન જ છે !"

છેવટે **મદન**રાજ પોતાના સર્વ વેશધારીઓ સહિત રાજદ્વારપર પણ સુંદરતા વરસી રહી હતી. તેના દ્વારના ઉંચા ઉંચા કાંગરાપર કૃત્રિમ સ્વારોને હારબંધ ગોઠવી દેવામાં આવ્યા હતા. તથા પ્રકાશને માટે પ્રત્યેક સ્વારના હાથમાં એક એક સળગતો દીપક આપવામાં આવ્યો હતો. દ્વારપરના દ્વારપાળોને પણ તેવાજ સુંદર પોશાકથી શૃંગારવામાં આવ્યા હતા.

એ સમયે **મદન**ે પોતાના વેશધારી સહાયક **વીરસિંહ**ને અનુલક્ષીને કહ્યું:—" **વીરસિંહ** ! આપણે રાજદ્વાર પર આવી પહોંચ્યા છીએ. આજે આપણા સન્માનમાં રાજા નરેન્દ્રસિંહે રાજધાનીને શૃંગારવામાં કોઇ પણ પ્રકારની ન્યુનતા રહેવા દીધી નથી. જો રાજમંદિરના દુર્ગપર બેઠેલી કોમલાંગી કામિનીઓ પુષ્પની વૃષ્ટિ કરી આપણને આશીર્વાદ આપીને વધાવી રહી છે. અહા ! મને રાજા**નરે**ન્દ્રસિંહ આવો દમામ કરશે એની કશી કલ્પના જ નહોતી. વિધાતાએ આજે મને પરમ સુંદર પ્રસંગ પ્રાપ્ત કરાવ્યો છે. "

વીરસિંહે કહ્યું:—" હા–મહારાજ ! આજે **નરેન્દ્રસિંહે** ઇન્દ્રની ઇન્દ્રાપૂરીની સર્વ શોભાને લૂટી લાવીને પોતાના પૂરમાં જ બંદીવાન

બનાવી છે. જૂઓ, સ્હામેના બગીચાના ચબૂતરા પર રાજા **નરેન્દ્રસિંહ** પણ પોતાના સર્વ સભાસદો સહિત આપણી અભ્યર્થના કરવાના ઉદ્દેશથી ઉભેલા જણાય છે."

મદને કહ્યું;—"અને તેમની સાથે આપણા બાબૂસાહેબ પણ મંત્રીના વેશમાં ઉભા રહી, આપણી સ્હામું જોતા મંદ મંદ હસી રહ્યા છે. તેમણે તો ખરેખર કમાલજ કરી છે. જો તેમણે પોતાની ચાલાકી ન લડાવી હોત તો આજે આવી ધામધૂમથી રમાની સાથે મારાં લગ્ન થવાનો પ્રસંગ કદાપિ આવત નહિ."

આ પ્રમાણે વાતચીત કરતા તે લોકો રાજદ્વારપર આવી પોત પોતાના અશ્વોપરથી નીચે ઉતરી પડયા. **મદનને** જોઇને રાજા**નરેન્દ્ર**-સિંહ તેને ભેટી પડયો, **મદન** પણ તેની સાથે ભેટયો, રાજા **નરેન્દ્ર**-સિંહે **મદનને** પરમ પ્રેમપૂર્વક ઉઠાડીને પોતાના આસનની ડાબી બા-જૂએ બેસાડયો તથા સર્વ વેશધારીઓ પણ રાજાને પ્રણામ કરીને યથાસ્થિત સ્થાનપર બેસી ગયા. પરસ્પર કૂશળ સમાચાર પૂછયા પછી રાજા **નરેન્દ્રસિંહ**, તથા **મદનની** વચ્ચે આ પ્રમાણે વાતચીત થવા લાગી:—

પ્રથમ **નરેન્દ્રસિંહે** પ્રેમ પૂર્વક પૂછયું:—"પુત્ર! અહીંની જે કાંઇ સ્થિતિ છે, તે તો તને વિદિત જ હશે, એટલે એ વિષયમાં હું તને કાંઇ પણ વિશેષ જણાવવા ઇચ્છતો નથી."

મદને કહ્યું:—"હા, મહારાજ! મને એ બધો વૃત્તાંત થઇ ગયો છે."

નરેન્દ્રે પૂછયું:—"રમા કયાં છે?"

મદને જવાબ આપ્યોઃ—"રમાની પાલખીને મેં અન્તઃપુરમાં મોકલી દીધી છે."

નરેન્દ્રે કહ્યુંઃ—"રમાના ગુમ થવાના તથા પાછા મળવાના સર્વ સમાચાર મને કહી સંભળાવ."

મદને શરૂઆતથી લઇને છેવટ સૂધીની બધી હકીકત તથા પિશાચપૂરીમાંથી રમાના મળી આવવાના સમાચાર પણ રાજા **નરે**-ન્દ્રસિંહને કહી સંભળાવ્યો.

નરેન્દ્રસિંહે કહ્યુંઃ—"વારૂ. મારી સભામાં આવી વારંવાર મને સતાવી જનાર તે **વીર**સિંહ કોણ હતો? જે હોય તેની સાથે મારો પરિચય કરાવી આપો, તેની મુલાકાત કરવાની મને તીવ્ર ઇચ્છા છે. હું તેના અપરાધની ક્ષમા આપું છું કે, કારણ કે, તેણે જે બહાદુરી બતાવી છે તે જોઇને હું અત્યંત પ્રસન્ન થયો છું."

મદને આંગળીનો ઇશારો કરી કહ્યુંઃ—"આ વીરપુરુષ જ તે **વીર**સિંહ છે."

નરેન્દ્રે કહ્યુંઃ—"ધન્ય છે, **વીર**સિંહ, તમારી વીરતા તથા ચાતુર્યને અનેકવાર ધન્ય છે!"

વીરસિંહે હાથ જોડીને કહ્યુંઃ—"મહારાજ! હું આપના પ્રતિ કરેલા મારા અપરાધોની ક્ષમા માગું છું."

નરેન્દ્રે અજાયબીની સાથે કહ્યુંઃ—"મેં તો પ્રથમથી જ તારા અપરાધની ક્ષમા આપી દીધી છે. પરંતુ **ચંદ્ર**સેન તથા **જગ**મોહન ક્યાં છે, એ સંબંધમાં તમે કાંઇપણ જાણો છો. ખરા કે?"

વીરસિંહે જવાબ આપ્યો;—"અમે તો તેમને આજથી લગ-ભગ આઠ દિવસ પહેલાં અમારા કબ્જામાંથી મુક્ત કરી દીધા છે. શું હજી સૂધી તેઓ અહીં આવ્યા નથી?"

એવામાં દ્વારપાળના વેશમાં ઉભેલા બે પુરુષો મહારાજ **નરેન્દ્ર** સમક્ષ આવ્યા અને પ્રણામ કરી ઉભા રહ્યા. ત્યાર પછી **તેમણે** પોતાનો પોશાક બદલી નાખ્યો, એટલે તેઓ **ચંદ્રસેન** તથા **જગ-મોહનના** રૂપમાં બદલાઇ ગયા. અચાનક તેમને આવી ચઢેલા જોઇને સર્વ સભાસદો અજાયબ થયા.

એ જોઇને **નરેન્દ્રે** અજાયબીથી કહ્યું:—“ તમે આજ દિવસ સુધી ક્યાં ગયા હતા ? અહીં શા માટે આવ્યા નહોતા. ”

જગમોહને જવાબ આપ્યો:—“ મહારાજ, અમે લજ્જાના માર્યાં આપની સમક્ષ અમારૂં મુખ બતાવી શક્યા નહોતા, પરંતુ આજે આવો સુઅવસર જોઇને આપના દર્શન કરવાનું અમે સાહસ કર્યું છે.”

નરેન્દ્રે કહ્યું;—“ વારૂ. જાઓ, યોગ્ય સ્થાનપર બેસી જાઓ.”

બન્ને જણા યથાયોગ્ય સ્થાનપર બેસી ગયા. એવામાં અકસ્માત્ એક સો હથિયારબંધ પહેરેગિરો કે જેઓ પહેરો ભરી રહ્યા હતા, તેઓ **મદન** તથા તેના વેશધારીઓ—ઐયારોપર તૂટી પડયા. આ અદ્દભુત લીલા જોઇ **મદન** પણ પોતાતા વેશધારીઓ સહિત તેમનાં ટોળામાં જઇ મળ્યો. હજી દસ સિપાહીઓજ ઘાયલ થયા હતા, એવામાં રાજા **નરેન્દ્રે** મદનને ઉદ્દેશીને કહ્યું કે:—

“ પુત્ર, **મદન** ! આ લોકોની વિના કારણ હત્યા ન કર, એ-મણે મારા કહેવાથીજ તારાપર આક્રમણ કર્યું હતું. મેં કેવળ તારા સાહસની પરીક્ષા લેવા માટેજ આ કાર્ય કર્યું હતું. હવે તું કોઇ પણ જાતના દગા અથવા પ્રપંચની શંકા ન કર. તારી બહાદુર તલ્વારને હવે અટકાવી દે, મ્યાન કરી દે. ”

મદને સાહસની સાથે કહ્યું:—“ મહારાજ ! ક્ષત્રિયોને સમરમાં

શંકા શાની ? જ્યાં સુધી અમારા શરીરમાં પ્રાણ હશે; ત્યાં સુધી અમે કાળથી કદાપિ ભયભીત થઇશું નહિ."

નરેન્દ્રે કહ્યું:—"શાબાશ, પુત્ર ! હું તારા સાહસ પર પ્રસન્ન થઇને પારિતોષિક અથવા ઇનામ તરીકે મારી આ દેવદુહિતા તુલ્ય રમાને તારા કરકમળમાં સુપ્રત કરૂં છું."

મદને કહ્યું:—"પ્રથમ મને મારા કાકા તથા માતાની મુલાકાત કરી આવવા દો. આપ ઘણું કરીને જાણતાજ હશો કે, મારા અને રમા વચ્ચે બાલ્યાવસ્થાથીજ અત્યંત પ્રેમ હતો. કારણકે, અમે બન્ને સાથેજ રમતાં કૂદતાં હતાં. ખાતાંપીતાં હતાં તથા સૂતાં બેસતાં હતાં. જ્યારે મારી અવસ્થા આઠ વર્ષની થઇ ત્યારે, મારા પૂજ્યપાદ પિતાશ્રી સ્વર્ગવાસી થયા અને આપના મંત્રીના પદપર અન્ય એક વ્યક્તિ નિયુક્ત થઇ. મારૂં અંતઃપુરમાં આવવું જવું બંધ થયું. કારણ કે, આપની રાજધાનીમાંથી નીકળીને મારા કાકાએ ચાલીસ કોસપર દૂર આવેલી ભદ્રાપૂરી નામના શહેરમાં નિવાસ કર્યો. દૂર રહેવાથી તથા સંબંધ તૂટી જવાથી અમે બન્ને એક બીજાને મળ્યા વિના ઘણાંજ દુઃખી થવા લાગ્યાં. થોડા દિવસ પછી મેં સાંભળ્યું કે, રમાનાં વિવાહ રણધીરસિંહની સાથે નિશ્ચિત થઈ ગયાં છે. એ સાંભળીને મારા હૃદયપર વજ્રનો આઘાત થયો અને રમાને મળવાની મને એક પણ આશા ન રહી. મારી સર્વ આશાઓ માટીમાં મળી ગઈ. છેવટે ઘણીજ મુશ્કેલીથી ચિત્તને ઠાણુમાં રાખી મેં એક નવીન સાહસ ખેડયું તથા પ્રોહિની નામક એક મહા ચાલાક ચપળા કે જે વેશ પરિવર્તનના કાર્યમાં તથા રમલવિદ્યામાં મહા કુશલ ગણાય છે તેની તથા તેના ઐયારોની—વેશધારીઓની સહાયતા લઇને રમાનું હરણ કરી

રણધીરના લગ્નમાં વિઘ્ન નાખ્યું. દૈવયોગે આજે મને એવો શુભ પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયો છે કે, આપ રમાની સાથે મારાં લગ્ન કરવાને તત્પર થયા છો. હવે હું મારા કાકાને મળવાની ઇચ્છા ધરાવું છું. જ્યાં સુધીમાં હું તેમને મળીને પાછો આવું ત્યાં સુધીમાં આપ સઘળી તૈ-યારી કરાવી લો. લગભગ બે વરસ થયાં હું મારી માતા તથા કાકાને મળ્યો નથી, માટે પ્રથમ તેમની મુલાકાત કરવાને મને અવસર આપો. વળી બીજી આપને એક વાર્તા કહેવાની છે કે, મેં દેશ નરેશ ઇન્દ્ર-વિક્રમસિંહની ભયા નલિની સાથે, જે સમયે રમાનાં લગ્ન થાય, તે સમયે લગ્ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરેલી છે. એથી એને પણ સૂચવી દેવાની મારી મુખ્ય ફરજ છે. ”

નરેન્દ્ર કાંઇક વિચાર કરીને કહ્યું:-“ પુત્ર ! આ સર્વ કાર્યોને હું તારી ઇચ્છા પરજ અટકાવી રાખું છું. તને જેમ યોગ્ય લાગે તેમ કરવાની હું તને છૂટ આપું છું. ”

મદને કહ્યું:—“ આપ મહાન પુરૂષ છો, તેથીજ આવી અપૂર્વ ઉદારતા દર્શાવો છો. આપની સમ્મતિ અને આજ્ઞા વિના એક પણ કાર્ય કરવાની મારી ઇચ્છા નથી. ”

ત્યાર પછી મહારાજની આજ્ઞા લઇ મદન પોતાના વેશધારીઓ સહિત સંધ્યા સમયની શહેરની શોભાનું નિરીક્ષણ કરતો મોહિનીના પ્રથમ જણાવેલા તિલસ્મી દુર્ગમાં જઈ પહોંચ્યો અને મહારાજ નરે-ન્દ્રસિંહ પણ સભા વિસર્જન કરીને અંતઃપુરમાં સિધાર્યા.

પ્રકરણ ૩૦ મું

અન્તઃપુરની અલકાઓ

ગુલશત કાટે અરે બાગબાં ગુલસે ગુલકો મિલને દે;
મૈં ગરીબ બુલબુલ મેરા ઇસ ગુંચેમેં ઘર બસને દે;
જિન કલિયોંકો તું તોડે હૈ બડે કઠિનસેં હૈં પાલી;
સૈર કીજે ખીલેગે ફુલ ઝુકેંગી સબ ડાલી;
ઝુંઝલાકે બોલી અય બુલબુલ ક્યા ગુલમેં ગાયબ હૈ માલી?
યે વો બાગ હૈ જિસકી કુછ નહીં કરતે રખવાલી.

અલબેલી, નવેલી, મદઘેલી, મનોમોહિની મોહિનીઓ ષોડષ પ્રકારના શૃંગાર તથા વસ્ત્રાલંકારો ધારણ કરી મહારાજ નરેન્દ્રના અન્તઃપુરમાં ઇતસ્તતઃ એક બીજીના ગળાપર હાથ નાંખીને મૃદુ મંદ હાસ્ય કરતી વિચરી રહી હતી. સેંકડો દાસીઓ પોતપોતાના કાર્યમાં ગુંથાઇ ગઇ હતી. સર્વના મુખપર અસીમ અથવા અપૂર્વ આનંદની છાયા છવાઇ રહી હતી. ઉદાસિનતાનું ક્યાંય નામ નિશાન પણ જોવામાં આવતું નહોતું.

રમા—માનવ મનમોહિની રમા હોવાની પરમ પ્રિયા સખીઓ સાથે અન્તઃપૂરના ઉદ્યાનમાં ફરી રહી હતી. અહા! અત્યારે તેના અંગપર કેવી સુંદર રૂપરેષા ઝળકી રહી હતી? કોઇ મતિમાન અથવા બુદ્ધિમાન કવિએ એનું યથાર્થ વર્ણન કર્યું છે. અમે આ સ્થળે એ કવિની કવિતાને તેના તેજસ્વરૂપમાં અમારા વાચકોને દર્શાવીએ છીએ.

" ભૂપર કમલયુગ ઉપર કનક ખંભ
    બ્રહ્મ કીસી ગતિ મધ્ય સૂક્ષ્મ અનિંદીવર;
તાપર અનૂપ રુપ કૂર્વપૈ તરંગૈ ખીંચૈ
    શ્રીફલ યુગુલ માદ્ય મિલિત મિલિંદીવર;
તાપૈ તરુબલ્લી વિધિ ડોલતી
    સપ્રલ્લવ પ્રકાશ પુંજ તામૈ જગમગૈ જ્યોતિ બિંદીવર;
ઇંદિરાકે મંદિરમેં ઉદિત અમંદ ઇન્દુ
    આનન ઉદિત ઇન્દુ મંદિરમૈં ઇંદિવર."

" કૃષ્ણ વાળજાળ સુંદર અતિશય શોભે છે;
યુવક દલના મનડાં એતો સહજે લોભે છે;
ભાલ વિશાળ અતિશય સુંદર ભાવ બતાવે છે;
નયન યુગલની શોભા ન્યારી કમળવત કોમળ ભાસે છે;
બિંબાધરદ્વય પ્રવાલ સમાન, વળી લાલ જણાયે છે;
યુવતી તણું રૂપ અનુપ રતિસમ લલના લજાવે છે."

તે મદિરાક્ષી માનિનીના નયનોને કદાચિત કમળની ઉપમા આપવામાં આવે તો તે પણ અનુચિતજ છે. કારણ કે, કમલ સદાને માટે પ્રફુલ્લિત રહેતું નથી. પ્રભાકરના પ્રયાણની સાથેજ એની પ્રફુલ્લતાનો અંત આવે છે અને એને બિચારાને કરમાઈ જવું પડે છે. વળી જો મૃગ અથવા મીનનાં ચક્ષુઓ સાથે એમાં લોચનોની સરખામણી કરવામાં આવે તો તે પણ અસ્થાનેજ છે. કારણ કે, પશુઓની સાથે એવી દેવાંગનાનાં લોચનોની સરખામણી કરવી એ અમારી શક્તિની બહારની વાત છે. જો તેનાં નેત્રોને મદિરાની તુલનામાં મૂકવામાં આવે તો તેથી પણ તેનું યથાર્થ વર્ણન થઇ શકે તેમ નથી. તેથી

છેવટે એની અનુપમ અક્ષીઓને નિહાળીને અમારે લાચારીથી માત્ર એમજ કહેવું પડે છે કેઃ—

“ ઉબીસી રહત અરબિંદનકી આભા—
મહબુબી મૃગછીનનકી છામ કરિયત હૈ;
દૂબી બનબીથન ચકોર ચારુતાઇ—
મનસુબી તુરગનકી તમામ કરિયત હૈ.
ડૂલી જલ જોરનસોં માન બરજોરી—
શોભ ભૌંર મગરૂરી બદનામ કરિયત હૈ.
દેખિ દેખિ અંખિયાનકી અજૂબી પ્યારી—
ખૂબી ખંજરીટન કીમખામ કરિયત હૈ.

અહા ! તેની મુખમુદ્રા તો સર્વથા વિલક્ષણ પ્રકારનીજ છે ! જો અમે તેને ચંદ્રમાની કક્ષામાં મૂકીએ, તો તેથી અમારી કેવી મહાન ભૂલ થાય, એનો વિચાર કરવાનું કાર્ય અમે અમારા વાંચકોનેજ સોંપીએ છીએ. શું ચંદ્રમા એના મુખની તુલનામાં સ્થાન મેળવી શકે ખરો કે ? એના મનોહર મુખની સ્પર્ધા કરી શકે ખરો કે ? ના—કદાપિ નહિ. કારણ કે તે કલંકી છે અને આ નિષ્કલંક છે. એ ઉપરાંત તેની ગતિ વધતી ઘટતી છે, ત્યારે આ મુખ સદા એક સરખુંજ રહે છે વળી ચંદ્રમા દિવસે મલિન રૂપ ધારણ કરી લે છે, ત્યારે આ સદા પ્રકાશયુક્તજ રહે છે, તેમાં કોઇ પણ વેળાયે કશું પરિવર્તન થતું નથી. આ સર્વ કારણોથી એની અને તે નિશાનાથ ચંદ્રની તુલના કદાપિ થઇ શકે તેમ નથી. કોઇ એક હિંદી કવિબાંધવે યોગ્યજ કહ્યું છે કેઃ—

સુંદર બદન પ્યારો ! શોભાકો સદન,
તેરો બદન બનાયો આરિબદન બનાયકૈ;

તાકી છબિ લેવેકો ઉદિત ભયો રૈનપતિ,
રાખ્યો મતિ મૂઢ નિજકર બગરાયકૈ;
કહૈ કવિ ચિન્તામણિ તાહિ નિશિચોર,
જાનિ દઇ હે સજાય પાકશાસન રિસાયકૈ;
નિત નિશિ કરૈં અમરાવતી કે આસપાસ,
મુખમેં કલંક મિસ કોરિખ લગાયકે.

સુધાથી પણ સરાસ વીણાના સમાન વાણી સાંભળીને પ્રવીણા વીણાધારિણી વાણી પણ આશ્ચર્યચકિત થઇને વીણા વગાડવાનું વિસરી ગઇ. કારણ કે;

"મીઠી અનૂઠી કઢૈં બધીયાં સુનિ સીલિનકી છતિયાં દરકી પરૈં;
કોકિલ કૂકનિકી કા ચલી કલહન્સનહૂકે હિયે ધરકી પરૈ;
પ્યારી કે આનન તે રવ કહૈ ત્યહિકી ઉપમા બિહજેકો ફરકી પરૈ;
ધાર સુધાર સુધા ધરતે સુમનો વસુધામૈં સુધાં ઢરકી પરૈ."

તેની વક્ર ભ્રકૃટિનું તો વર્ણનજ શું કરવું ? તે સેંકડો પુરૂષોના હૃદયને સહજમાંજ ઘાયલ કરવાને શક્તિમાન હતી. કોઇએ ખરૂંજ કહ્યું છે કેઃ—

"નાસા મોરિ મરોરી દગ કરી કકાકી સોંહ;
કાંટેસી કરકત હિયે ગડી કટીલી ભોંહ."

"નાસિકા ઉપર ભૌંહનકે મધિ કુંકુમ બિન્દુ મૃગમદકો કનુ;
પૂંછ તે પંખ પસારિ ઉડયો મુખ ઓર લગા લખિ મોતિકો મનુ;
દેવકે નેન તુલાન પલા ધરિ ભાગ સોહાગ કે તાલ તટી તનુ;
નારિ હિયે ત્રિપુરારી બંધે લખિ હારિ કૈ મૈન ઉતારિ ધર્યો ધનુ.

અથવા તો અન્ય એક વિદ્વાનના શબ્દોમાં કહીએ તો;—

ચે બિન પનિચ બિન કરકી કસીસ બિન,
ચલત ઈશારેમેં હરત એગિ પ્રાન હૈ;
આંખિન અરત આય ઉરમેં કરતધાય પરત,
ન દેખી પીર કરત અમાન હૈ;
બંક અવલોનકી બાનિ ઔરઇ બિધાન,
કજ્જલ લસત જિમિ જહર સમાન હૈ;
તાસોં બરબસ બેધૈં મેરે ચિત ચંચલકો,
પ્યારી તેરી ભૌં હૈં કૈસી કહર સમાન હૈ. ”

જો તેના સમ્પૂર્ણ રૂપની અમે સમાલોચના કરવા બેસીએ તો એક આખું પુસ્તક લખાય તો પણ તેની યથાર્થ સમાલોચના થઈ શકે જ નહિ. કારણ કે, કેવળ એનાં નેત્રો જ એવી તીવ્ર શક્તિ ધરાવતાં હતાં. કે, જેના તરફ કોઇ પણ વર્ણન કરનારથી એકાગ્ર દૃષ્ટિથી વધારે વાર જોઈ શકાતું નહોતું. સારાંશકે, તે એક અતિ સુંદર લલના હતી. એના રૂપની પ્રશંસા કરવાની અમારામાં શક્તિ જ નથી. છતાં એટલું તો અમે અવશ્ય કહી શકીશું કે;—

“ ચિનગી ચમકૈ બિચ અંચલ, સોનલતા કે પતા ભટકે રહિગે;
દ્યુતિ દૌરૈકી દામિનિ ઔરૈ કોઉ ગતિ ચોરૈ ખરેખટકે રહિગે;
સબ અંગ લખે બિનકા કહિયે ગુણ સેવક સૌહટ કે રહિગે;
જિત જાઈપરે તિતહી કે ભયે દગમેરે ટકે અટકે રહિગે.
બિહંસે દ્યુતિ દામિનિસી દરસૈ તનજોતિ ઉન્હાઇ ઉઇસીપરૈ;
લખિ *પાંયનકી અરુણાઈ અનૂપ લલાઈ જપાકી જુઇસી પરૈ;
નિકરૈસી નિકાઇ નિહારે નઇ રતિરુપ લુભાઇ તુઇસી પરૈ;
સુકુમારતા મંજુ મનોહરતા મુખચારુતા ચારુ ચુઇસી પરૈ; ”

* * * * * *

આ સમયે રમા તથા તેની સહચરીઓ વચ્ચે આ પ્રમાણે વાર્ત્તાલાપ ચાલી રહ્યો હતો.

પ્રથમ ચમ્પાનામક એક સહચરીએ કહ્યું:—"પ્યારી રમા ! તું અમો સખીઓને અમારાથી વિખૂટી થયા પછી કોઈ પણ વખતે યાદ કરતી હતી ખરી કે ?"

રમાએ જવાબ આપ્યો:—"હાય ! તમારી યાદગીરીએ તો મારી બુરી દશા કરી દીધી હતી."

એ સમયે ચપલા નામક એક ચાલાક સખીએ કહ્યું:—"હા–બ્હેન ! એક પ્યારા મદનનો વિયોગ; બીજું મદનનું જોર એને ત્રીજી અમારી યાદગીરી એ ત્રણે વસ્તુઓ એક સાથે આવી મળી, એટલે તારી બુરી દશા થાય, એમાં કશી નવાઈ જ નથી. મદનનો પ્રભાવજ જાદૂભર્યો છે."

નિર્મળાનામની ત્રીજી સખીએ કહ્યું:—"ચપલા ! તું તો સદા આવીને આવી જ રહી શું આપણી વ્હાલી સખી આપણને નહિ સંભારતી હોય, એમ માને છે ? ના–એને આપણા વિના એક ઘડી પણ રૂચતું નહિ. પણ હેં રમા બ્હેન ! પિશાચરાજના પરમોત્તમ ભવનમાં ગયા પછી તું અમને કોઇ પણ વખતે યાદ કરતી ખરી કે નહિ વારૂ ? જો સાચે સાચું કહેજે, જૂઠું બોલીશ નહિ."

રમા સહજ ચીડાઇને કહ્યું:—"તમે બધી આજે એક સાથે મને આમ વિના કારણ શા માટે સતાવી રહી છો ? મેં તમારો શો અપરાધ કર્યો છે ? મેં તમને એકવાર તો કહી દીધું કે, તમારા વિના મને એક ક્ષણ પણ ગોઠતું નહોતું. છતાં અત્યારે આમ જીવ શામાટે ખાઇ રહી છો ?"

નિર્મળાએ કહ્યું:—" અમે તને શામાટે સતાવીએ ? શું તું અમારી કાંઇ માશૂક છે કે, અમે તારો જીવ ખાઇએ ? જો તારી પાછળ પડવું હશે તો તે પિશાચ પડશે, અમારી તો બલાય પાછળ પડશે નહિ."

રમાએ કહ્યું:—" મુઓ એ પીટયો પાપી પિશાચ, એનું રોયાનું નામ બાળોને !"

ચંપાએ કહ્યું:—" એનો સત્યાનાશ કરવા છતાં, એ બિચારા પર વિનાકારણ આમ ગાળોનો વરસાદ શા માટે વરસાવી રહી છે ? હવે એ તારી પાસે કયાં આવવાનો છે ? આમ ડરે છે શા માટે ?"

રમાએ હસીને કહ્યું:—" ત્યારે હવે તમે તમારી લવારીને નહિજ અટકાવો ? મેં નહોતું ધાર્યું કે, તમે અત્યારે એકઠી થઇને મારી આવી છેડછાડ કરશો. જો મને પ્રથમથીજ તમારા આ કાવત્રાંની ખબર પડી હોત, તો હું તમારી સાથે આ બગીચામાં ફરવા માટે પણ આવત નહિ."

ચપલાએ તેની વાતને ટોલ્લે ચડાવીને કહ્યું:—" રમા, મારાથી તો તારા જેવું સાહસ કરી શકાય તેમ નથી. શું પોતાને તનમનથી ચાહનારનો વિનાશ કરવો, એ નીતિનું કામ ગણાય ખરૂં કે ?"

ચંપાએ કહ્યું:—" ચપલા, હવે એ વાતોને છોડી દે અને બીજી કાંઈક સારી વાતો કહી સંભળાવ."

ચપલાએ કહ્યું:—" હા, હવે તેમજ કરીએ. રમા બ્હેન ! હવે તારી કામના પૂર્ણ થઇ છે, મીટે અમારાં મ્હોં મીઠાં કરાવ."

રમાએ પૂછ્યું:—" કયી કામના ?"

ચપલાએ કહ્યું:—" અહા ! જાણે હજી છેક નાની બાલિકાજ હોયની ! એવી ભોળી બની ગઇ છે ને શું."

રમાએ કહ્યું:—" પણ, તારા મનની વાતને હું શી રીતે જાણી શકું ? "

ચપલાએ કહ્યું:—" હા–બ્હેન ! તું ક્યાંથી જાણે ? તું કાંઇ આ દુનિયામાં થોડીજ વસે છે ? "

ચંપાએ કહ્યું—" ત્યારે રમા બ્હેન ! હુંજ ખુલાસો કરી દઉં તો કેમ ? "

રમાએ કહ્યું:—" ઘણીજ ખુશીની સાથે કરી દે. એમાં ચોરી કોની છે ? તારે જે કાંઇ કહેવું હોય, તે કોઇનો પણ સંકોચ રાખ્યા વિના સત્વર કહી નાખ; વિલંબ ન કર. "

ચંપાએ કહ્યું:—" સાંભળ ત્યારે, તેં ઘણા દિવસ પહેલાં લતા-કુંજમાં કહ્યું હતું કે, જો પ્યારા મદનનાં મને દર્શન થશે તો હું તમારાં મ્હોં મીઠાં કરાવીશ. "

ચપલાએ કહ્યું:—" દર્શન શાનાં ? હવે તો એ તેની અર્ધાંગના, પ્રિયતમા, પ્રાણેશ્વરી થવાની છે. માટેજ આપણે એની પાસેથી મીઠાઇ લેવાનો આગ્રહ કરી રહ્યાં છીએ. "

સ્વર્ણલતા નામની ચોથી સખી બોલી:—" પણ તમારે જરા વાર સબુર કરવી જોઇએ. જ્યારે તે ઉત્સવની રાત્રિ આવે, ત્યારે તમો તમારી ઇચ્છામાં આવે તેટલી મીઠાઇ માગી લેજો. "

ચંપાએ કહ્યું:—" ત્યારે તો અમારી વાતને એ લક્ષમાં પણ શાની લાવે ? "

સ્વર્ણલતાએ કહ્યું:—" જો એ લક્ષમાં નહિ લાવે તો હું પોતે આપીશ. "

ચંપાએ કહ્યું:—" બહુ સારૂં, ત્યારે તારી વાત પરજ વિશ્વાસ રાખીએ છીએ. "

ચપલાએ રમાને ઉદ્દેશીને કહ્યું:—"વારુ વ્હાલી! તારા લગ્ન દિવસ ક્યારે આવે છે?"

રમાએ સહજ ગુસ્સે થઇને કહ્યું:—"મને શી ખબર? શું આજે તું ગાંડી થઇ ગઇ છે?" ત્યાર પછી લજ્જાને લીધે આંતરિક આનંદ છુપાવવા માટે તેણે તે વાતને ઉડાવીને કહ્યું:—

"સ્વર્ણલતા, ચાલ મારી સાથે ચાલ, આપણે જરા લતાકુંજની સહેલ કરી આવીએ."

ચંપલાએ કહ્યું:—"હા–હા–આમ કરવાનું કારણ હું સમજી ગઇ. તું મારી વાતને ઉડાવવા માટેજ સહેલ કરવાનું બહાનું બતાવી અહીંથી છટકી જવા માગે છે. પણ ફિકર નહિ. મદનની સાથે જ્યારે ગાંઠ બાંધીને ચાકમાં બેસીશ, ત્યારે હું આનું વૈર વાળીશ. પરંતુ અત્યારે એકલી લતાકુંજમાં જઇશ? અમે કોઇ તારી સાથે આવીશું નહિ. જા, તારે જવું હોય તો ચાલતી થા."

રમાએ કહ્યું:—"કાંઇ નહિ, હું મારે એકલીજ જઇશ."

આમ કહીને રમા લતાકુંજ તરફ ચાલતી થઇ અને ત્યાર પછી સર્વ સખીઓ પણ ધીમે ધીમે વાતચીત તથા ઠઠ્ઠા મશ્કરી કરતી ચાલવા લાગી.

રમાએ પોતાની સર્વ સખીઓને ઉદ્દેશીને કહ્યું:—"જૂઓ, બ્હેનો! આ ગુલાબના પુષ્પની સુંદરતા કેવી મનોહર છે? વિધાતાએ એમાં સુગંધિને કેવી કૂટી કૂટીને ભરી છે?"

ચંપાએ કહ્યું:—"એ સુગંધના યોગે તો એની આસપાસ અનેક ભમરાઓ ભમી રહ્યા છે."

રમાએ કહ્યું:—"અહા! આ ચમેલીના વૃક્ષને મેં મારા હાથેજ રોપ્યું હતું, તે અત્યારે કેવું ફાલી–ફૂલી રહ્યું છે? થોડા સમયમાંજ

તેનાપર કેવાં અગણિત ફૂલો શોભી રહ્યાં છે? એ ફૂલોના સુગંધે તો મારા અંતરના ઉદ્વેગને પણ અળગો કરવા માંડયો છે."

ચપલાએ કહ્યું:—"પણ, તારી રોપેલી ચમેલી પાસે મારૂં રોપેલું બેલાનું વૃક્ષ કેવું મનોહર રૂપ ધારણ કરીને ઉભું રહ્યું છે. એના રૂપ પાસે તારી ચમેલીને લાચાર જ થવું પડે તેમ છે."

રમાએ કહ્યું:—"મેં તથા તેં બન્નેએ એકી સાથે જ આ બન્ને વૃક્ષો રોપ્યાં હતાં."

નિર્મળાએ કહ્યું:—"વ્હાલી સખી, તમારા બન્નેના અંગોની સુવાસ તથા ઉત્તમતા પણ એક સરખી જ છે. તમારી ઉત્તમતાની પાસે આ સર્વ ફૂલ તુચ્છ છે, મલિન છે."

રમાએ કહ્યું:—"હવે બહુ થયું! વધારે ઉપહાસનું પરિણામ સારૂં આવતું નથી."

નિર્મળાએ રમાના મુખનું ચુંબન કરી કહ્યું:—"એમાં આમ ગુસ્સે શા માટે થાય છે? હું ખરૂં કહું છું કે, જો હું પુરુષ હોત તો તારી સાથે જ લગ્ન કરત. બીજી કોઇ પણ પ્રમદાને સ્વીકારત નહિ."

રમાએ કહ્યું:—"પણ હું તારી સાથે લગ્ન કરત નહિ."

ચમ્પાએ પૂછ્યું:—"કેમ, શા માટે લગ્ન ન કરત વારૂ?"

નિર્મળાએ કહ્યું:—"તને ખબર નથી–એ તો પિશાચપતિની સંપત્તિપર મોહિત થઇ ગઇ છે, એથી મારા જેવાં સામાન્ય મનુષ્ય તેના ધ્યાનમાં શી રીતે આવે? એના સોનાના પલંગપર સુવાડીને મનમાન્યાં શોખનાં સાધનો શી રીતે આપી શકે?"

રમાએ કહ્યું:—"હવે તો હું તમારાથી છેક કંટાળી ગઈ છું."

ચંપાએ પૂછ્યું:—"ત્યારે હવે એ કંટાળાને દૂર કરવાનો કાંઇ ઉપાય?"

ચપલાએ કહ્યું:—"એક નહિ પણ એક હજાર ને એકાવન !"

ચંપાએ પૂછ્યું:—"એમાંનો એક તો બતાવ."

ચપલાએ કહ્યું:—"મનમાન્યા મોહનરૂપ મદનને તો લાવ."

"હમણાં તે અહીં ક્યાં છે ? હું તેને શી રીતે લાવું ?" ચંપાએ પૂછ્યું.

"ત્યારે, આ છે છેવટનો ઉપાય." આમ કહીને ચપલાએ ફરીવાર રમાના મુખપર ચુંબન કીધું.

આથી રમાએ કૃત્રિમતાજનક ઉગ્ર સ્વરૂપ ધારણ કરી સહજ કોપિત સ્વરથી કહ્યું:—"કેમ, હવે મને અહીંથી વિદાય કરવાનો જ તમે સહુએ નિશ્ચય કર્યો છે ?"

ચંપાએ કહ્યું:—"નારે ના. એમ તે થતું હશે કે ?"

રમાએ કહ્યું:—"જો તમારે મને બેસવા દેવી હોય તો આવો આ હિંડોળાપર બેસીને હિંચકા ખાઓ તથા તેની સાથે કોઇક મધુરૂં ગાન પણ ગાઇ સંભળાવો."

સર્વ સખીઓએ "જેવી શ્રીમતીની આજ્ઞા." કહીને પોતાના વીણાને પણ લજ્જાવી દે તેવા કોમળ સ્વરથી ગાવા માંડ્યું:—

"શું નટવર વસંત થેઇ થેઇ નાચી રહ્યો,
નાચી રહ્યો જગ નચાવી રહ્યો.
કોયલ મધુર મુરલી બની છેટે નટવર કાન;
વિરહ ઘેલી ગોપી ઘણું તજી નીકળી અભિમાન.
રસીયા વિનાની બની બાળાઓ બ્હાવરી;
વેણુ વસંત ચિત્ત વીંધી ગયો; શું નટવર.
શીતળ સુખકર પવનની, લ્હેર ઘુમે ચોપાસ;
જાણું રાધા કૃષ્ણજી, રાસ રમે છે ખાસ.

વિધવિધ પંખીના વેણુ ઘુઘરી ઘમકેરે,
મહીં મહીં મેનાના નાદ ઝાંઝર ઝમકેરે,
નવ પલ્લવ વાઘો ધરી, પચરંગી શિર પાઘ;
ફાગ લાગ સાધી રમે, **મદનરાજ** મહાભાગ્ય;
લ્હેરી લીલાથી રમે લલનાઓ લાડમાં,
પ્રીતિ ગુલાલ લાલ છાઇ ગયો. શું નટવર.

આ સાંભળીને **રમાએ** કહ્યું:—"વાહ–વાહ! ગાયનકળાની પરમ પ્રવીણા સખીયો! તમારા આ મોહન ગાનથી અંતરને અતિ આનંદ પ્રાપ્ત થયો છે. પરંતુ મારી ઇચ્છા હજી એકાદ ગાયન સાંભળવાની છે, માટે કૃપા કરી એક ગાયન સંભળાવો."

ચંપાએ કહ્યું:—"ગાયન ગાવાના મૂલ્યમાં તું અમને શું આપીશ?"

રમાએ:—"તમે સર્વ જે માગશો તે આપીશ. **સ્વર્ણલતા**, તે દિવસ તું પહેલું હિંદી ગાયન ગાતી હતી, તે આજે આ સર્વ સખીઓના સમુદાયમાં ગાઈ સંભળાવ.

સ્વર્ણલતાએ કહ્યું:—"જેવી રાજબાલાની આજ્ઞા."

આમ કહીને તે પોતાના કોકિલાના સમાન કોમળ સ્વરથી ગાવા લાગી તથા બીજી સખીઓ તેના ગાયનને ઝીલીને તેનો સંગાથ પૂરવા લાગી:—

રાગ બિહાગ.

"જબતે લખે રાજકુમાર—
નેક સુધિ નહિં તન બદનકી તજે અંગ સંભાર,
સુભગ સ્યામલ બાર રાજત ભૌર કૈસે ભાર.
ભાલતિલક વિશાલ રાજત લસત શોભા અપાર;

વિકટ ભ્રકુટી કમલ દલસે નૈન છબિ આગાર.
કર્ણ કપોલન લોલ કુંડલ શ્રવણસીપ સુઢાર
નાસિકા શુકતુણ્ડકે સમ અધર બિમ્બમંઝાર;
સુભગ ત્રિબલી દન્ત અવલી કુન્દકીસી ડાર;
અંબકીસી ચિબુક, ગ્રીવા કમ્બુ રેખ સુચારૂ,
કામ કરિ કરબાહુ જામૈં તિપુલબલ સંચાર;
લસત આયત ઉર અનુપમ પાનસમ સુખ સાર.
સરિતસી ત્રિબલી મનોહર રોમ રાજિ સેવાર;
નાભિ કૂપ સુકેહરી કટિ જઘન રંભ અનુહાર.

અબ નહીં છૂટેગી લાગી લગન,
ગુઈયાં ચાહે કરે કોઇ લાખ જતન,
બસગયે મેરે નૈનનમેં પ્યારે પિયા,
વાર ચુકીરી મૈં તો ઉનપે તનમન."

આ પ્રમાણે આનંદની બહાર ચાલી રહી હતી, એવામાં એક દાસી આવીને રમાને એવા સમાચાર આપ્યા કે, સંધ્યા સમય થઇ જવાથી મહારાણી સાહેબ તેને અન્તઃપુરમાં બોલાવી રહી છે. આ સાંભળીને રમા તથા ચંપા, ચપલા આદિ સર્વ સખીઓ અન્તઃપુર ભણી વિદાય થઈ.

પ્રકરણ ૩૧ મું

ભદ્રાપૂરીમાં મદન

છે શું કોઇ માનવી, જીવનો અચેત એવો,
જેને નથી જાગિયા, કદીયે મનમાં ભાવો;
જેણે કદી એહવું, અંતરે કહ્યું નથી કે,—
આ મ્હારી ખુદ, મ્હારી, મ્હારી આ માતૃભૂમિ છે ?
ભમી ભમી પરભોમ કિનારે પ્રવાસી જ્યારે;
નિજ પગલાં નિજ ભોમ ભણી તે વળતી વારે;
જરા, એ ઘેર જવાને અમુલખ અવસર;
છે શું કોઇ એહવો, દાઝયું નવ જેનું અંતર ?

ન્હનાલાલ.

શીતળ મંદમંદ વાયુ મનને મુદિત કરી રહ્યો હતો. કમલની કલિઓ અર્ધ વિકસિત થવા આવી હતી. ચારે તરફથી ભમરાઓનાં ટોળાંને ટોળાં આવીને એકઠાં થવા લાગ્યાં હતાં. અત્યારનો અવસર જોતાં એવોજ ભાસ થઈ આવતો હતો કે, અરુણરંગી પૂર્વ દિશા નહિ, પરંતુ દિવાભિસારિકા નાયિકા હતી અથવા તો અરૂણાનના કોપમંડિતા ખંડિતા નાયિકા હતી અને તેના કમલરૂપી મુખપરથી ઓસરૂપી આંસુને સૂર્ય નાયક ઉદિત થઇને પોતાના કિરણરૂપ હાથોથી લૂછી રહ્યો હતો. સરોવરોમાં કુમુદિનિઓનો સમૂદાય પોતાના પરમ પ્રિય પતિ સુધાકરથી વિરહી થઇ પતિ વિરહિણી પ્રમદાની પેઠે નીચું મસ્તક કરી ઉભી હતી. ચારે તરફ પક્ષીઓ કૂજન કરી રહ્યાં હતાં.

દીપકનો પ્રકાશ સર્વથા મંદ થઇ ચૂક્યો હતો. શયનાલયોમાંની પુષ્પ શય્યા શૂન્ય બની ગઇ હતી, અને તેનાં પુષ્પો પણ કરમાઇ જવા આવ્યાં હતાં.

રતિના અતિ આસક્ત જનો હજી શય્યાનો ત્યાગ કરી ઉઠ્યા નહોતા, તેથી તેમની નવલા પ્રિયતમા પ્રમદાઓ હરિણીની પેઠે ચકિત થઇને તેમના જાગવાની વાટ જોઇ રહી હતી. કોઈ સુંદરી સુરતિજનિત શ્રમથી શ્રમિત થઇને ગાઢ આલિંગન કરી બેભાન અવસ્થામાં સૂઇ રહી હતી કેટલીક લલનાઓ પોતાના પ્રાણાધારની જાંઘોપર મસ્તક મૂકી શ્રમવાળાં કટાક્ષોની સાથે પ્રેમિકની સાથે વાતો કરી રહી હતી. કોઇ પ્રેમિકા રમણી મદન શ્રમના પ્રસ્વેદને સૂકાવવાના હેતુથી મહાલયની બારીઓ ઉઘાડી શીતળમંદ સુગંધિત વાયુનું સેવન કરી રહી હતી. કોઇ કામિની મુખપર વાળની લટોને છૂટીને છૂટીજ વિખરાયલી રહેવા દઈ, ખંડિત અધર સહિત, ફાટેલી કાંચળી ધારણ કરી, બગડેલી અવસ્થામાં આવી પડેલા શૃંગારનેજ શરીરપર રહેવા દઈ, આળસભર્યાં લોચનો સહિત, મતવાલા માતંગની ચાલથી ચાલતી, નખથી ઉજરડાયલાં સ્તનો સહિત અકડાતી, ફૂલાતી કેલિભવનમાંથી બહાર નીકળી રહી હતી. લોકો જાગીને આમ તેમ પોતપોતાનાં કામોમાં ગુંથાઇ ગયા હતા. પ્રવાસીઓ પણ ઉઠીને પોતપોતાના માર્ગ ભણી પ્રયાણ કરી રહ્યા હતા. આ સમયે મદન પણ **વીરસિંહ**ની સાથે અશ્વપર સ્વાર થઇ તે શહેરના પ્રવેશ દ્વારમાં પ્રવેશ કરી ચૂક્યો હતો.

એ સમયે **વીરસિંહે** તેને કહ્યું:—" આ શહેર તો ઘણુંજ રમણીય ભાસે છે ને શું ? આવું સૌંદર્ય તથા શોભા મેં **વિશાલાપૂરી**માં પણ કદાપિ જોઈ નથી. "

મદને કહ્યું:—" હા, અહીંના ભવનો ભણી તો એકવાર દષ્ટિ દોડાવી જો ! અહા ! કારીગર લોકોએ પોતાની કેવી અદ્ભૂત કારીગરી દેખાડી આપી છે. જો, પેલા દરવાજા પર કેવું સુંદર કોતર કામ કરવામાં આવ્યું છે ! આ શહેર તો જાણે બીજી અમરાપૂરી જેવુંજ ભાસે છે. "

વીરસિંહે પૂછ્યું:—આપના કાકાનું ઘર અહીંથી કેટલુંક દૂર છે?"

મદને જવાબ આપ્યો:—" અહથી વધારે દૂર નથી. જો, પેલા મકાનમાં પાંચ દરવાજા દેખાય છે તથા જેના પર સોનાનાં કમાડ શોભી રહ્યાં છે. તે મારા કાકાનુંજ ઘર છે. "

આમ કહેતાં કહેતાં મદન તથા વીરસિંહ બન્ને જણા તે ભવનના દ્વારપર જઇ પહોંચ્યા. મદનને જોતાની સાથેજ દ્વારપાળોએ ઝુકી ઝુકીને પ્રણામ કર્યાં તથા તેના ઘોડાની લગામ પકડી લીપી. ઘોડાપરથી ઉતરીને મદન તથા વીરસિંહ ઉભય આગળ ચાલવા લાગ્યા. છેવટે તેઓ અંતઃપુરના દરવાજા પાસે જઈ પહોંચ્યા. ત્યાર પછી તેમણે જેવો તે અન્તઃપુરમાં પ્રવેશ કર્યો કે તરતજ તેમને એક અતિ સુંદર બગીચો નજરે પડયો. એ બગીચામાં કેટલાંક રત્નરચિત વૃક્ષોને શોભાને માટે વિવિધ પ્રકારના આધારોમાં ગોઠવી રાખવામાં આવ્યાં હતાં. બગીચાના મધ્ય ભાગમાં સંગેમરમરનો એક અતિ સુંદર મહાલય હતો, તથા તેનાપર ગોઠવી રાખેલાં કૃત્રિમ પશુ, પક્ષીઓ કારીગરની અપૂર્વ કળાનું દિગ્દર્શન કરાવી રહ્યાં હતાં. એ મહાલયની નજીકમાંજ સોનાના તારોથી ગુંથેલું એક મોટું પાંજરૂં પડયું હતું અને તેમાં શ્યામા, કોયલ, ચકોર, મોર, હંસ, ચક્રવાક, લાલમેના, પોપટ આદિ અનેક પક્ષીઓ કલ્લોલ કરી રહ્યાં હતાં તથા મનુષ્યના મનને સહજમાંજ વિમોહિત કરવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યાં હતાં.

તે મહાલયના દ્વારની સ્હામેજ એક બિલોરી કાચનો અષ્ટકોણ ચબૂતરો હતો તથા તે ચબતરા પર રત્નરચિત ફૂલોથી સુશોભિત ગુચ્છાઓની હારોની હારો તે અષ્ટકોણ આકારમાં ગોઠવેલી હતી તથા તેના મધ્ય ભાગમાં મનુષ્યને બેસવાને માટે કૂર્સીઓ ગોઠવી રાખવામાં આવી હતી. તે ચબૂતરાની બન્ને બાજૂએ વિદ્રુમમણિના ગોળાકાર બે હોજ બનાવેલા હતા. તથા તે બન્ને હોજપર આવજાવ કરવા માટે નાના નાના બે પૂલો બનાવવામાં આવ્યા હતા, જેથી સર્વ મનુષ્યો સુગમતાની સાથે એક પૂલપરથી બીજા પૂલપર આવજાવ કરી શકતાં હતાં. હોજોમાં સ્વચ્છ જળ ભરેલું હતું તથા તે જળમાં અનેક રંગની લાલ, પીળી, કાળી તથા ધોળી માછલીઓ ઉછળી રહી હતી. એ બન્ને હોજની સાથે સંબંધ ધરાવતા ચબૂતરાપર એક માથું કપાયલો મનુષ્ય પડયો હતો, એ મનુષ્યની પાસેજ બીજો એક સોનાનો માણસ હતો અને તેણે તલ્વારના આઘાતથી પૂર્વોક્ત પુરુષનું માથું કાપી નાખ્યું હતું. એ સૂતેલા માણસની જીભ ખેંચવાથી માથું કપાયલા મનુષ્યના કંઠમાંથી રક્તને બદલે ફૂવારો છુટતો હતો.

આ અપૂર્વ શોભાને જોતો **મદન વીરસિંહ** સહિત મહાલયના અંદરના ભાગમાં ગયો. એ મહાલયના એક અતિ સુસજ્જિત કક્ષમાંજ મદનનો કાકો **મોહનરાય** એક સોનાના પલંગપર બેઠો હતો. તેની નજીકમાંજ મદનની માતા સરોજિની, કાકી મનોરમા તથા ભગિની **મયંકમોહિની** હાજર હતાં અને તેની ડાબી બાજૂએ તેના **યશવન્ત**, તથા **બલવન્ત** નામક બે પિત્રાઈ ભાઇઓ બેઠા હતા. દાસદાસીઓ આસપાસથી તેમને ઘેરીને ઉભી હતી.

એકાએક **મદનને** આવેલો જોઇને સર્વ તેને મળવા માટે દોડી ગયાં. સર્વના નેત્રોમાં આનંદનાં આંસૂ ઉભરાઇ આવ્યાં. પ્રિયવાચક !

અમારી ક્ષુદ્ર લેખિનીમાં એટલી શક્તિ નથી કે, અમે એ લોકોના અત્યાચારના આનંદનું યથાર્થ વર્ણનકરી શકીએ. પરંતુ અમે એટલું તો અવશ્ય કહી શકીશું કે, તેમનો તે આનંદ અનુભવને યોગ્યજ હતો. એ અનુપમ આનંદનું મૂલ્ય વિદેશમાંથી આવેલા સહોદરને જોઇને ભગિનીથીજ બરાબર આંકી શકાય છે.

મદને પોતાની માતાને સાષ્ટાંગ પ્રણામ કર્યા અને ત્યાર પછી તે કાકાના ચરણોમાં ઢળી પડયો. ભાઇઓની છાતી સાથે ચાંપી અપૂર્વ આનંદ પ્રકટાવી તે પોતાની કાકી તથા ભગિનીને જઇ મળ્યો. આ પ્રમાણે યથાયોગ્ય સન્માન સૂચવી **મદન** પોતાના કાકા પાસે બેસી ગયો. કાકાએ ઘણાજ પ્રેમની સાથે **મદનને** ગળાં સાથે ભીડી લીધો. **મદને વીરસિંહને** પણ પોતાની પાસેજ બેસાડી લીધો. બે ચાર ક્ષણ સુધી સર્વના કંઠ આનંદાશ્રુથી રૂંધાઇ ગયા અને તેઓ કાંઈ પણ બોલી શક્યા નહિ. ત્યાર પછી **મદનના** કાકાએ અત્યંત મૃદુ સ્વરથી કહ્યું:—

"પુત્ર! તું આમ છેક નિર્દય અથવા નિષ્ઠુર કેમ થઇ ગયો હતો? જો તારા વિયોગથી તારી બ્હેન તથા માતાની કેવી દયાજનક સ્થિતિ થઇ ગઇ છે. કોઇની પણ અનુમતિ લીધા વિના તું ચાલ્યો ગયો હતો, તેથી અમારા સર્વના પ્રાણ કંઠે આવી ગયા હતા. ભાઇ! આજે તને જોઇને અમારી સર્વની આંખો ટાઢી થઈ છે. હવે તું અહીં જ રહે. પરદેશમાં જવાની કશી જરૂર નથી."

ત્યાર પછી **મદનની** કાકીએ કહ્યું:—"હા—**મદન**! તું ખરેખર લાગણી વગરનો નિર્દય છે. તને તારી માતા તથા ભગિનીને છોડીને જતાં જરા દયા પણ નહોતી આવી?"

મદને હાથ જોડી નમ્રતા પૂર્વક કહ્યું:—"માતા, એ મારી મોટી

ભૂલ થઈ છે, કેટલાંક જરૂરનાં કામોમાં ગુંથાઇ જવાથી હું મારા સમાચાર મોકલાવી શક્યો નહોતો. પરંતુ હવેથી મારાથી એવી ભૂલ કદી પણ થશે નહિ. હું મારી પ્રથમની ભૂલની આપની પાસેથી ક્ષમા માગું છું.”

મદનની બ્હેન **મયંકમોહિની**એ કહ્યું:—“ ભાઈ, તમારૂં શરીર તો આરોગ્ય છે ને ? ”

મદને તેને પોતાની ગોદમાં લઇને જવાબ આપ્યો:—“ હા–બ્હેન હું આનંદમાં છું. ઇશ્વર કૃપાથી મારૂં શરીર સર્વથા આરોગ્ય જ છે. પરંતુ તારૂં શરીર કેવુંક છે વારૂ ? ”

બ્હેને જવાબ આપ્યો:–“ મારૂં શરીર પણ મજામાં છે. પણ તમે મારી ઢીંગલીનાં ઘરેણાં લઇ આવ્યા છો કે ભૂલી ગયા છો ? હું ધારૂં છું કે, એ વાત તમારા સ્મરણમાં નહિ જ રહી હોય ! ”

મદને કહ્યું:—“ હા, તે સર્વ હું ભૂલી ગયો છું. ”

મયંક મોહિનીએ કહ્યું:—“ આજે આટલા દિવસે ઘેર આવ્યા અને મારાં ઘરેણાં પણ ભૂલી ગયા ? પણ હવે એવાં બહાનાં ચાલી શકશે નહિ. હું તો હમણાં ને હમણાં જ ઘરેણાં લઇશ. ”

મદનની કાકીએ કહ્યું:—“ હા, હવે ભાઇ ઘેર આવ્યો છે, માટે તારાં ઘરેણાં માગી લેજે. ”

મયંકમોહિનીએ કહ્યું:—“ જો મારી ઢીંગલી મારાથી રીસાશે તો હું શું કરીશ ? જો તે રીસાઇ જશે તો પછી તેને મનાવવી કઠિન થઇ પડશે વળી તે ઉપરાંત મારી બ્હેનપણીઓમાં પણ મારી મશ્કરી થશે, અરે બદનામી થશે. ના ભાઇ ! હું તો હમણાં જ ઘરેણાં લઇશ. ”

મદને હસીને કહ્યું:—" અરે ગાંડી, ક્યાંય ઢીંગલી તે રીસાતી હશે કે ? "

મયંકમોહિનીએ કહ્યું:—" રીસાય કેમ નહિ ? હજી હમણાં જ કિશોરીની ઢીંગલીએ રીસાઇને પાનદાની ફેંકી દીધી હતી અને થાંભલા સાથે માથું અથડાવીને ફોડી નાખ્યું હતું. "

મદને તેને પોતાની ગોદમાં લઇ તેના મુખપર બે ચાર ચુંબન કરી કહ્યું:—" તું ગાંડી થઇ ગઇ છે. હવે તું નાહક હઠ ન કર, હું તારી મંગાવેલી બધી ચીજો લેતો આવ્યો છું. "

મયંકમોહિનીએ આનંદથી ઉછળી મદનના ગળામાં પોતાના બન્ને હાથ ભરાવીને કહ્યું:—" અરે ભાઈ, તમે જુઠું તો નથી બોલતા ને ? જો એ ચીજો લાવ્યા હો તો મને આપી દો. મને વિનાકારણ ચીડાઓ નહિ. હું તમારી મશ્કરીને લાયક નથી. કહો, એ બધી ચીજો ક્યાં છે ? "

મદને કહ્યું:—" તું ગાંડાઇ કરે છે, એટલા માટે જ હું તને ચીડાવી રહ્યો છું. "

આ સમયે મદનના કાકાએ આવીને પૂછ્યું:—" બેટા, તું કુશળ તો છે ને ? "

મદને જવાબ આપ્યો:—" આપની કૃપાથી ક્ષેમ કુશળ જ છું. "

મદનના કાકાએ પૂછ્યું:—" બેટા, તું જે કામને માટે ગયો હતો, તે સિદ્ધ થયું કે ? "

મદને આદિથી અંત સુધીનો સર્વ વૃત્તાંત કહી સંભળાવીને કહ્યું:—" પિતાજી ! જે કાંઇ થયું છે, તે સર્વ આપનાં ચરણકમલોની કૃપાથી તથા આ વીરસિંહ, મોહિની અને બીજા કેટલાક બહુરૂપીઓની કૃપાથી જ થયું છે. એમાં હું કાંઇ પણ કરી શક્યો નથી. "

મદનના કાકાએ પૂછયું:—" પુત્ર ! મોહિની કોણ છે અને આ વીરસિંહ તથા બીજા બહુરૂપીઓ કોણ છે વારૂ ? તથા તેમણે કોઇ પણ પ્રકારના કારણ સિવાય તારાપર ઉપકાર શા માટે કર્યો છે ? અને સર્વ લોકો ક્યાંના નિવાસીઓ છે અને હાલમાં ક્યાં રહે છે ? શું કામ કરે છે ?"

મદને જવાબ આપ્યો:—" મોહિની કોણ છે, ક્યાંની વતની છે તથા તેણે મારાપર આવો ઉપકાર શા માટે કર્યો છે, એ સંબંધમાં હું કાંઇ નિશ્ચયપૂર્વક કહી શકતો નથી. પરંતુ એટલું તો અવશ્ય મારા જાણવામાં આવી ગયું છે કે, આ વીરસિંહ તથા બીજા બહુરૂપીઓ એ મોહિનીના તાબામાં રહે છે અને એનો હુકમ બજાવવામાં એઓ પોતાના પ્રાણની પણ પરવાર રાખતા નથી. તેઓ મોહિનીના પરમ વિશ્વાસપાત્ર અને આજ્ઞાધારક છે. મોહિની એક સૌમ્ય સ્વભાવવાળી, બુદ્ધિમતી અને ચાલાક ચપળા છે. એ ઉપરાંત બીજી વિશેષ હકીકત જાણવાની આપની ઇચ્છા હશે, તો તેના પોતાના મુખેથી જ આપ સારી રીતે જાણી શકશો."

મદનના કાકાએ કહ્યું:—" બેટા, તારા સાહસને ધન્યવાદ ઘટે છે. તું આપણા કુળના ભૂષણ સમાન છે. તારી આવી અપૂર્વ બુદ્ધિમતા જોઇને મને અપાર આનંદ થાય છે. તું એક સાહસી, ગુણવાન, બુદ્ધિસંપન્ન અને ભાગ્યવાન પુરુષ છે. મહારાજ નરેન્દ્રસિંહ તારી સાથે રમાનાં લગ્ન કરવાને તૈયાર થયા છે, એ એમને માટે પણ ગૌરવની વાત છે. રમાને તારા જેવો ગુણવાન પતિ મળવાથી તે પણ મહા ભાગ્યવતી થશે. હવે હું હમણાં જ લગ્નની સર્વ તૈયારીઓ કરાવું છું. એ વિષયમાં તું નિશ્ચિંત રહેજે. કશી પણ ચિંતા કરીશ નહિ. જ્યાં સૂધી મારૂં શરીર હયાત છે, ત્યાં સૂધી તારે ચિંતા કરવાનું કશું કારણ જ નથી. લગ્નની સર્વ વ્યવસ્થાનો ભાર હું મારા શિરપર

વ્હોરી લઉં છું. પણ હવે તું સ્નાનાદિ ક્રિયાથી નિવૃત્ત થઇ ભોજન કરી જરા આરામ લે."

આમ કહીને **મદન**નો કાકો કોઇએક જરૂરી કામ પ્રસંગે મહાલયમાંથી બ્હાર ગયો અને **મદન** પણ કેટલીક વાર સુધી માતા, ભગિની, કાકી અને ભાઇઓ સાથે વાર્તાલાપ કરી **વીરસિંહ** સહિત સ્નાનાગારમાં ગયો.

પ્રકરણ ૩૨ મું

નલિનીના પિતાનો પત્ર

દિવ્ય લોકની કોકિલા બાળકી! તું આંહિં!
આવી જીવન–ઉપવન વિષે, ઝટ ઉડી આવી ક્યાંહિ?
ધન ગિરિમાળ સુવર્ણની જેમાં ત્હારો નિવાસ;
ઉતરી આવી તું ત્યાં થકી સદ્ભાગ્યની પાસ—
અમર ભૂમિને આંગણે દિવ્ય ગાન ગવાય,
સુણીને તે તુજ મુખપરે મીઠું સ્મિત લ્હેરાય.

એક ઉત્તમ સુવર્ણ પલંગપર **નલિની** પોતાની માતા મહારાણી **વિલાસકલા**ની ગોદમાં મસ્તક રાખી આંખમાંથી આંસૂ વહાવી રહી હતી. પચરંગી રેશમી સાડી આંસુઓથી તદ્દન ભીંજાઇ ગઇ હતી. તેની નજીકમાંજ એક સિંહાસનપર નલિનીના પિતા મહારાજા ઇન્દ્રવિક્રમસિંહ વિરાજમાન હતા અને આસપાસ સરલા, **પ્રમદા** તથા **ચંદ્રકલા** આદિ નલિનીની સહચરીઓ ઉભીને વાયુ ઢોળી રહી હતી.

એ સમયે મહારાજા ઇન્દ્રવિક્રમસિંહે કહ્યું:—" પ્રિય પુત્રી ! તારા આ ભયંકર રોગનું કાંઈક કારણ તો કહે ! ઘણોજ ભયંકર રોગ ભાસે છે ! મોટા મોટા વૈદ્યરાજો પણ તારો આ રોગ જોઈ હિમ્મત હારીને ચાલ્યા ગયા છે, હવે શું કરવું અને શું ન કરવું એની અમને કોઇને કશી ખબર પણ પડતી નથી. બેટા ! તને શી પીડા થાય છે ? શું તારૂં હૃદય ગભરાય છે ?"

આ સવાલના જવાબમાં નલિનીએ કેવળ આંખમાંથી આંસુની ધારા વહાવ્યા સિવાય અન્ય એક પણ શબ્દનો ઉચ્ચાર કર્યો નહિ. તે મૂંગે મ્હોંએ રડતીજ રહી.

એ જોઈને સરલાએ કહ્યું:—" મહારાજ, જો આપ ક્ષમા કરો તો હું આ વિષયમાં આપને કાંઇક કહી સંભળાવું. કારણ કે, રાજબાલા તો લજ્જાની મારી પોતાના પ્રાણનો અંત આવતાં સુધી પણ પોતાની પીડાનું કારણ આપની સમક્ષ વિદિત કરી શકશે નહિ."

ઇંદ્રવિક્રમસિંહે કહ્યું:—" હા—હું એ અપરાધની ક્ષમા કરૂં છું. તું હવે એક ક્ષણનો પણ વિલંબ કર્યા વિના આ ભયંકર રોગનું નિદાન કહી સંભળાવ. મારૂં મન રાજકન્યાના રોગનું કારણ જાણવાને અત્યંત આતુર બની ગયું છે, માટે તું તે આતુરતાનું સત્વર નિવારણ કર."

સરલાએ કહ્યું:—" મહારાજ, આપના રાજ્ય સાથેજ મળેલી વિશાલાપૂરી કે જે અવંતી દેશની રાજધાની છે, ત્યાંના રાજાના માજી મંત્રીનો એક મદન નામક પુત્ર છે. તે મદન અત્યંત સુંદર છે. અરે, એની સુંદરતાના યોગે મહાન ભૂપાળોની દુહિતાઓ પણ એની સાથે લગ્ન કરવાને તૈયાર થઇ છે." આમ કહી નલિની ભણી આંગળીનો ઇશારો કરી તેણે ફરીવાર કહ્યું:—" જૂઓ, મારી સત્ય-

તાનો પ્રમાણુ તરીકે આપ રાજકુમારીના હાથમાં **મદન**ના નામવાળી અંગૂઠી પણ જોઇ શકશો. **નલિની**એ અંગુઠી **મદન**ના પ્રેમના ચિન્હરૂપે ઉપહારમાં આપી છે તથા **મદન**ને પણ **નલિની**એ પોતાની અંગુઠી આપી છે. નલિનીના રોગનું મુખ્ય કારણુ બીજું કશું પણ નથી, પરંતુ કેવળ આ પ્રેમરૂપી અંગુઠીજ છે. ”

ઇન્દ્રવિક્રમસિંહે પૂછ્યું:—“ પણ એ **મદન**, ગુણવાન, કુળવાન, બુદ્ધિમાન અને સંપત્તિવાન છે ખરો કે? એક રાજાની કન્યાના પતિને માટે જેટલી યોગ્યતાઓ જોઈએ તે સર્વ યોગ્યતાઓથી તે પરિપૂર્ણ છે? તેના કુળનો પરિચય તું જાણે છે ખરી કે?”

સરલાએ જવાબ આપ્યો:—“ રાજન્! એ સર્વ વાર્તાઓનું વર્ણન કરવાની મારી વાણીમાં શક્તિજ નથી. વાણીની વાણી પણ એવું વર્ણન કરવાને અશક્તજ છે. આપ એટલું તો અવશ્ય સમજી શકો તેમ છો કે, જો તે એવો સુયોગ્ય પુરુષ ન હોત તો સુંદરી નલિની એને જોતાંની સાથેજ કદાપિ મોહિત થાત નહિ. કેવળ નલિની એકજ એના પર મોહિત થઇ છે એમ નથી, પરંતુ અવંતિરાજ નરેન્દ્રસિંહની કન્યા પણ એનો પતિ તરીકે સ્વીકાર કરવાને તૈયારથઇછે.”

ઇંદ્ર વિક્રમસિંહે કહ્યું:-“ વારૂ, પુત્રી નલિની? જરા ધીરજ ધર, આમ અધીરી ન થા. **વિશાલાપૂરી** અહીંથી વિશેષ દૂર નથી, કેવળ પંદર કોસજ દૂર છે. હું ત્યાંથી બધી ખબર હમણાંજ મંગાવી લઉં છું, મારે તો તારાં લગ્ન કોઈ સારા ગુણવાન રાજકુમાર સાથે કરવાં હતાં, પરંતુ સારૂં થયું કે, તે તારી ઇચ્છાનુસારજ યોગ્ય પતિને પ્રાપ્ત કરી લીધો. હવે મારી એ એક મહાન ચિંતાનો અંત આવ્યો છે. હું હમણાંજ મહારાજ **નરેન્દ્રસિંહ** પર દૂત મોકલીને **મદન**ને અહીં બોલાવી મંગાવું છું. તેના આવતાંની સાથેજ તારાં લગ્ન થઈ જશે.

માટે હવે વિના કારણુ ચિંતા કરી તાંરા કોમળ તનુને ત્રાસ આપીશ નહિ. પરમાત્મા તારી ઇચ્છા સત્વર પૂર્ણ કરશે.

આમ કહી મહારાજ ઇંદ્રવિક્રમસિંહ ત્યાંથી ઉઠીને સભામાં ગયો અને તેજ સમયે એક પત્ર નરેન્દ્રસિંહના નામપર લખીને એક સ્વાર વિશાલાપુરી મોકલી આપ્યો.

પ્રિય વાચક બંધુ! હવે આપણે જરા વિશાલાપૂરીની યાત્રા કરી આવીએ. અત્યારે વિશાલાપૂરીના અધિશ્વર ભૂપાળ નરેન્દ્રસિંહ પોતાના સભાસદનમાં સર્વ સભાસદોને એકઠા કરી સભાસ્થાનના મધ્ય ભાગમાં આવેલા સુવર્ણજડિત સિંહાસન પર વિરાજમાન હતો. એ અવસરમાં એક સ્વાર પત્ર લઈ ત્યાં ઉપસ્થિત થયો અને તેના હાથમાં તે પત્ર આપી પ્રણામ કરી એક બાજૂપર જઇને ઉભો રહ્યો. મહારાજ તે પત્ર ઉઘાડી વાંચવા લાગ્યોઃ—

"મહારાજા નરેન્દ્રસિંહ!

પ્રણામસહ નિવેદન કે, આપ જો મંત્રિપુત્ર શ્રીયુત મદન મહાશયને સત્વર મારી પાસે મોકલી આપશો તો મારા પર આપનો અત્યંત અનુગ્રહ થશે. વિશેષ લખવાની કશી આવશ્યકતા નથી, કારણુ કે; આ પત્રનો મુખ્ય ઉદ્દેશ આપને મદન દ્વારા જ વિદિત થશે.'

આપનો શુભચિંતક

કોશલાધીશ ઇન્દ્ર."

પત્ર વાંચ્યા પછી મહારાજ નરેન્દ્રસિંહે, ઇન્દ્રવિક્રમ મહારાજ પર આ આશયનો એક પત્ર લખીને તેના તરફથી આવેલા સ્વાર દ્વારાજ મોકલી આપ્યોઃ—

"મહારાજ ઇન્દ્રવિક્રમસિંહ!

પ્રણામ સહિત નમ્ર નિવેદન કે, આપનો પત્ર વાંચી ચિત્તને

અપાર આનંદ થયો છે. મને સર્વ વૃત્તાંત સારી રીતે વિદિત થઇ ચૂક્યો છે, એટલે એ વિષયમાં હું મદનની પાસેથી કશું પણ જાણવા ઇચ્છતો નથી. આપ આપની કન્યાનાં લગ્નની તૈયારી કરો, અમે લોકો આષાઢ માસની કૃષ્ણ ત્રયોદશી અને શુક્રવારને દિવસે ત્યાં આવી પહોંચીશું. કારણ કે, તે દિવસેજ લગ્નનું શુભ મુહુર્ત નિશ્ચિંત થયું છે.

આપનો દર્શનાભિલાષિ
નરેન્દ્રસિંહ."

આ પત્ર મળતાંની સાથેજ ઇંદ્ર વિક્રમસિંહનો સ્વાર, **નરેન્દ્રસિંહને** પ્રણામ કરી તરતજ વિદાય થયો અને ત્યાર પછી સભા પણ વિસર્જન થઇ.

પ્રકરણ ૩૩ મું

પ્રેમીજનનું સંમિલન

જે કોઇ પ્રેમ અંશ અવતરે, પ્રેમરસ તેના ઉરમાં ઠરે;
સિંહણ કેરૂં દુધ હોય તે, સિંહણ સુતને જરે;
કનક પાત્ર પાખે સઉ ધાતુ, ફોડીને નિસરે;
સકરખોરનું સાકર જીવન, ખરના પ્રાણ જ હરે;
ક્ષાર સિંધુનું માછલડું જ્યમ, મીઠા જળમાં મરે;
સોમવેલી રસપાન શુદ્ધ જે, બ્રાહ્મણ હોય તે કરે;
વગર વંશીને વમન કરાવે, વેદ વાણી ઉચરે,

દયારામ.

આજે અમોને હર્ષપૂર્વક અમારા પાઠકો સમક્ષ એક નવીન વાર્તા કહેવાનો શુભ પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયો છે. આજે ઉભય અનન્ય પ્રેમિઓની અભિલાષાની કળી સંપૂર્ણ રીતે વિકસિત થઇને પોતાની સુવાસનો વિસ્તાર કરવાની છે. આજે જ પ્રિયાના નયનચકોર પ્રિયમુખ ચંદ્રના અવલોકનથી આલ્હાદિત થવાનાં છે. આજે વસુધાપર રૂપસુધાની વૃષ્ટિ થવાની છે અથવા તો આજે જ સુકુમારી રાજબાલા રમા અને **મનહરણ મદન**નાં લગ્ન થવાનાં છે. આ હર્ષના સમાચાર સાંભળીને હર્ષિત ન થાય એવું કયું મનુષ્ય હોઇ શકે વારૂ ?

નગરનિવાસીઓ સ્વચ્છ વસનો ધારણ કરી ચારે તરફ શહેરની સુખદ સુખમાનું અવલોકન કરી રહ્યાં હતાં. પ્રિય વાચક ! જો એ પૂરીતું વર્ણન કરવામાં આવે તો, એક બીજી વાર્તા જ તૈયાર થઈ જાય, તેમ હતું, તેથી સંક્ષેપમાં જ જે વર્ણન આપવામાં આવ્યું છે, તેના પરથી તું અનુમાન કરી લેજે કે, આજે **મદન**નાં લગ્નનો ઉત્સવ કેવી ધામધુમની સાથે ઉજવવામાં આવ્યો હશે.

મસ્તકપર વિવિધ પ્રકારના રંગોથી રંગાયલા અને અનેકાનેક અમૂલ્ય અલંકારોથી વિભૂષિત થયેલા મદગળતા માતંગો અહીં તહીં વિચરી રહ્યા હતા. સુવર્ણના આભરણોથી આચ્છાદિત થયેલા અશ્વો હણહણાટ કરી રહ્યા હતા. પ્રત્યેક મંદિરની રોશની પાસે દીપમાલિકાનો પ્રકાશ પણ તુચ્છ જ ભાસતો હતો. મોટા મોટા ઉંચાં મહાલયોપર મનોહારિણી માનિનીઓનાં મંડળો એકત્ર થઇને મનહરણ **મદન**નો સુંદર વરવેશ જોવાની આકાંક્ષાથી ઉભાં હતાં. શહેરના મધ્ય ભાગના વિશાળ ચોકમાં રાજા નરેન્દ્ર, સૈનિકો સભાસદો તથા પ્રતિષ્ઠિત પ્રજાજનોની સાથે **મદન**ના આગમનનો સત્કાર કરવાના ઉદ્દેશથી ઉભો હતો.

નરેન્દ્રની અવસ્થા લગભગ પચાસેક વર્ષની થઇ ગઈ હોય, એવું અનુમાન કરી શકાતું હતું. તેના કૃષ્ણ કેશમાં શુભ્રતાનો સંચાર પણ થઇ ગયો હતો. તેનો રંગ ગોરો હતો. કદમાં તે સહજ લાંબો હતો અને તેનું મુખ ગોળ હતું. મસ્તક વિશાળ હતું અને બન્ને ભુજાઓ જાનુઓ સુધી લંબાયલી હતી. તેની આકૃતિપરથી તેની બુદ્ધિ તથા સાહસનો સહજમાંજ પરિચય મળી શકતો હતો. તેણે અત્યારે એક કારીગીરી કીમતી પોશાક પહેર્યો હતો અને મસ્તક પર મુકુટ ધારણ કર્યો હતો.

એવામાં મદનના આગમનસૂચક વાદ્યોના શબ્દો સંભળાયા અને તે સાથે તેનાં દર્શન પણ થયાં. સર્વથી અગ્રભાગમાં વિવિધ પ્રકારના વાદ્યવાહકો અને વાદ્યવગાડનારો હતા, ત્યાર પછી શ્વેત અશ્વોપર શુભ્ર વેશધારક અનેક સ્વારો હતા અને તે સર્વના હાથમાં એકેક સફેદ ધ્વજા ફરકી રહી હતી. ત્યાર પછી લાલરંગી અશ્વોપર બેઠેલા અનેક સ્વારો લાલપોશાક પહેરી મદનના જનસમૂહને શોભાવતા ચાલ્યા જતા હતા. ત્યાર પછી હાથીઓને પણ તેવી જ રીતે ગોઠવવામાં આવ્યા હતા. એ સર્વની પાછળ સૈનિક વર્ગ હતો. પ્રથમ ભાલાવાળા સૈનિકો ગોઠવેલા હતા, પછી તલ્વારવાળા અને બંદૂકવાળા સૈનિકોને સ્થાન આપવામાં આવ્યું હતું. ત્યાર પછી પંદર પંદર સોળસોળ વર્ષના તરુણો એક સરખો પોશાક પહેરી પૃથ્વીને કંપાવતા ચાલ્યા જતા હતા. સર્વની પાછળ મદનનો હાથી હતો અને તે હાથીની પીઠપર ઘણી જ કારીગીરીવાળી તથા સોનેરી બુટ્ટાવાળી મખમલની ઝૂલો ઝૂલી રહી હતી. રત્નરચિત અંબાડી હતી અને તે અંબાડીમાં મદન તથા તેનો એક બાળક મિત્ર બેઠા હતા.

આજે મદનના મુખપર સાક્ષાત્ મદનનું તેજ ઝળકી રહ્યું હતું. તેણે પોતાનાં ગોળ કાંડાપર રત્નજડિત સોનાનાં કડાં પહેર્યાં હતાં. ડાબા કાંડાપર વિવાહનું કંકણુ હતું. મસ્તકપર મોતી જડિત સાફો બાંધ્યો હતો, હૃદયપર વિહાર કરતા હીરાના હાર એક પ્રકારની અપૂર્વ શોભા દર્શાવી રહ્યા હતા. ગળામાં ગજમુક્તાની કંઠીઓ ધારણુ કરી હતી, કાનમાં કુંડળ પહેર્યાં હતાં તથા ભુજાઓપર રત્નરચિત નવરતન ઝળકી રહ્યા હતા. એક પીળા કારીગીરીવાળા રેશમી જામાથી મદનનું શરીર સાક્ષાત્ કામદેવના સમાન સુંદર શોભી રહ્યું હતું.

મદનની આસપાસ સુંદરસિંહ તથા વીરસિંહ અને બીજા હાથી પર મદનનો કાકો હતો અને તેની છેક નજીકમાં જ તેના બે પુત્રો યશવન્ત તથા બળવંત પણુ હાજર હતા. તે ઉપરાંત બીજા કેટલાંક સગાવહાલાંઓ હતાં.

નરેન્દ્રે તેનો સત્કાર કરવાના આશયથી સર્વથી પ્રથમ સ્થાન લીધું. ત્યાર પછી તેની રીતિ અનુસાર સર્વ કાર્ય સમાપ્ત થયાં. સ્ત્રીઓએ ફૂલની વૃષ્ટિ કરી, ચારે તરફથી 'જય જય' શબ્દનો ધ્વનિ પણુ સંભળાયો. મંગળાર્થે વારાંગનાઓ નાચવા તથા ગાવા લાગીઃ—

ગજ઼લઃ—

કુછ જવાની હૈ અભીકુછ હૈ લડકપન ઉનકા;
દો દગાબાજોં કે ફન્દેમેં હૈ જોબનૂ ઉનકા;
યા ઇલાહી! યે તમન્ના હૈ કિ રોજે હશર;
લબ પૈ હો નામ તેરા હાથ મેં દામન ઉનકા;
તોડકર તખ્તયે મરકદમૈં નિકલ આઉંગા;

એક્સી નામ ન લેના સરે મદનફન ઉનકા;
હાય ! ઇસ ઇશ્કને દોનોંકો બનાયા કાફિર;
બૈહ્મન નામ મેરા હૈ બુતે પુર.ફન ઉનકા;
વસ્લમેં ક્યા હૈ મેરે પાસ જો મૈં નજ્ર કરૂં;
દિલ અદાઓંકા જિગર નાજકા તનમન ઉનકા;
વસ્લને લૂટ લિયા દોનોંકા તનહા પાકર;
આજ મેરા ન ગૈરવાં હૈ ન દામન ઉનકા; ”

મદન તથા તેના સર્વ પક્ષકારોને એક સુંદર મહાલયમાં ઉતારો આપવામાં આવ્યો. વર પક્ષવાળાએ આઠ વાગ્યાની અંદરજ ભોજનાદિ ક્રિયાઓમાંથી નિવૃત્ત થઇ ગયા. લગ્નનું મુહુર્ત રાત્રિના એક વાગ્યાનું હતું, એથી સર્વ જનોને સમય શી રીતે વીતાડવો, એનો વિચાર થઇ પડયો. કેટલાક લોકોએ ત્યાં સૂધી સૂઇ રહેવાની અનુમતિ આપી. પરંતુ ઘણાખરા જુવાનીઆઓએ ધૃષ્ટતાની સાથે એ વાર્તાનો અસ્વીકાર કર્યો અને કોઇ સારી વારાંગનાને બોલાવીને જલ્સો કરવાનો આગ્રહ પ્રકટ કર્યો. જુવાનીઆઓની આ વાતને કેટલાક રસિયા લોકોએ ટેકો આપીને મહમદીજા-ને બોલાવવાનો નિશ્ચય કર્યો. થોડી વારમાં મહમદીજાન તે સ્થળે આવી પહોંચી અને પછી સર્વ જનોના આગ્રહથી પોતાની સાથે લાવેલી બે પરમ રૂપવતી વારાંગનાઓને નાચવાની સૂચના આપી. પોતે હાથમાં દિલરૂબા ધારણ કરી તેના સૂર મેળવવા લાગી. જ્યારે પેલી વારાંગનાઓ નાચીને થાકી ગઇ, ત્યારે તેમને આરામ લેવાની સૂચના કરી તે પોતે પોતાના અતિ કોમળ અને મૃદુ મંજુલ સ્વરથી ગાવા લાગી:—

“ ન હમ ક્યોંકર રહેં હર વક્ત શાકી;
વો દિલ જબ લે ચુકા તો જાનતાકી;

કોઇ શોખી તો દેખે દિલરૂબાકી;
અગર ગ઼ફ઼લતસે બાજ આયા જફાકી;
તલાફીકી જો જાલિમને તો કયાકી. ન હમ.

બલાકી જુલ્ફ હૈ ઉસ દિલરૂબાકી.
કિહર સરપર નઇ નાજિલ બલાકી;
સદા સૌ પેંચસે કાબિશ કિયા કી;
ચલી ફિતરત ન કુછ બાદે સબા કી;
બિગડનેમેં ભી જુલ્ફ ઉસકી બનાકી. ન હમ.

કયામત કબ્રમેં મૈંને બપા કી;
અદા ઇસા કી જબ ઉસને અદા કી;
હુઇ લાશે કી શાદી ઇન્તિહા કી;
લગી ઠોકર જો આએ દિલરૂબા કી;
મહીનો તક મેરી તુર્બત હિલાકી. ન હમ.

પહાડોં મેં ભી છાની ખાક જાકે;
મગર પાયા ન સહરા મેં ભી આકે;
ઇસી ગ઼મ સે હૈં સદમેં ઇન્તહાકે;
સબાને ઉસ્કે કૂચે સે ઉડ઼ાકે;
ખુદા જાને હમારી ખાક કયા કી. ન હમ.

લબો આરિજ઼ કભી દેખેં કભી ગાત;
બલાએં દુર સે લેં કર કે સી ઘાત;
મયસ્સર બાદ મુદ્દત યે હુઇ વાત;
વો સોતે એહિ જબાના રહે રાત;
નિગાહે શૌક કામ અપના કિયા કી; ન હમ.

પરીજાદોંમેં યારી હૈ બલા ઇશ્ક;
દિખાતા હૈં નહીં મુત્લક શફા ઇશ્ક;
કભીપર હિજ્રમેં ગુનાહથા ઇશ્ક;
વિસાલે યાર સે દૂના હુઆ ઇશ્ક;
નિગાહે શૌક કામ અપના કિયાકી. ન હમ.
ભરી અઠખેલિયોંકી ચાલ કયા હૈ;
સદા કુમ્રુકેહરી જિસ પર ફિદા હૈ;
બનકશ અબ લોહ દિલપર હો રહા હૈ;
અભી ઇસ રાહસે કોઇ ગયા હૈ;
કહે દેતી હૈ શોખી નકશે પાકી; ન હમ.
રહા ગો જીતેજી એજાર મુઝસે;
અજબ કયા બાદ મુર્દન રહમ ખાવે;
ખબર સુનકર મેરી તુર્બત પે આવે;
કોઇ બહરે ખુદા ઉસ બુતસે કહ દે;
જો આશક થા તેરા ઉસને કઝા કી. ન હમ,
રહે બેતાબ ગો પાયા સનમ કો;
બયાં કિસ તરહ કર્તે રંજે ગમ કો;
ઉલઝન બે ખબરીમેં કુછથી હમકો;
ન આયા વસ્લમેં ભી ચૈન હમકો;
ઘટા કી-રાત ઔર હસરત લહાકી. ન હમ.

કેટલાક શોખિનોની ફર્માશથી એક ઠુમરી અને એક દાદરાની પણ બહાર મચી. તારાંગનાઓએ પુનઃ ગાવાનું શરૂ કર્યુંઃ—

“ છાંડો છાંડો રે શ્યામ મોરી બહિયાં
મેં તો પરત તિહારે પૈયાં. છાંડો.